

Gomila.

Dva hrasta tam nad senošetjo stojita
 In veje med veje si križem molita
 In rasteta, drugi na drugem sloneč,
 Orjaški mejnik košenini
 In kôscem za senco v vročini,
 Dve celi stoletji in morda še več.

Na bratskih drevesih pa čudno gibánje,
 Je tóžno ihtenje in mîlo ječanje,
 Naj mîren je, ali naj giblje se zrak;
 Ko noč se čez zemljo razlíje,
 Na hrastih ti nekdo upije,
 Da jadno razlega na daleč se v mrak.

Tu kôscem petero noč nékdaj zaloti;
 Rekó si med sabo: »Tema bo po póti.
 Saj ímamo ogenj in vino in kruh:
 Pri ognju večerjo povzîjmo,
 Pod hrastoma mirno zaspímo,
 Le naj se repénci in straši nas duh.«

Zasveti se ogenj in moztvo poleže,
 Vsak vreže si kruha, po sodčeku seže,
 In glasno smejanje v temó se gubi.
 Nad kôsci pa dih zašepeče,
 In čuj, čuj glasove ječeče:
 Pravice, pravice — med svetom več ni!

Vsa družba umolkne, jej sapa zastaja,
 A klic se ponavlja in zopet prihaja;
 Pod hrastoma kôscem postaja tesnó,
 Nihče se ne úpa dahníti,
 Domu se bojijo oditi,
 Pa glas ne poneha, razgraja celó.

Glej, mož se najmlajši vjunači in pravi:
 »He, kôsci, možjé, ne hodimo metljavi:
 Nekdo je prisegel — ljudje govore —
 Po krivem za hrasta mejnika,
 Zato se tod duša potika;
 Čemu bi se bali, hodimo možjé!«

Že pozna je noč, in še bolj duh upije,
 Da votlo razlega se v gorske samije:
 »Pravica, pravica, ki v svetu je ni!«
 In jadno odmeva lesovje,
 In drage, čeri in hribovje:
 »Pravice dandanes med svetom res ni!«

Ko zopet in zopet kriči jokajoče,
 Da groza pretresa možake čujoče,
 Pa glej ga, kaj pravi najmlajši možak:
 »Zakaj bi zadiral se góri?
 Le tiho! Molčé se pokôri!
 Zakaj pa prisegaš po krivem, dušák!«

Oj groza, oj groza, kaj žvižga, rujove,
 In znaša sém listje, seno in mahove . . . ?
 Možaki bežé, kar je možno, domú,
 Le eden razsrjen se ruje,
 Usiplje se nadenj zmir huje
 Za kupom kup listja, sena in mahú . . .

In danes je tukaj orjaška gomila,
 Ki kôscia predrznega je udušila,
 Zdaj ljud senožeti »Gomila« velí,
 Kjer dvojen zdaj glas se razlega:
 »Gorjé mu, kdor krivo prisega«,
 In drugi: »Pravice med svetom več ni!«

Črnošolec.

(Spisal Krasjanin.)

(Konec.)

VI.

 hudi vročini so se vračali avstrijski vojaki leta 1866 z laških ravnin. Pri Custozzi so bili zadali laškemu kralju izdaten udarec. Med vojaki je bil tudi lep častnik oholega vedenja, skoro vedno pijan. Komaj dospевši do nabrežinske postaje, tekkel je v Rebulovo hišo — Matejček Rebula sam — deset let po svojem odhodu. Kolika prememba v desetih letih! Precej, ko jim je ubežal sin v Padovo v visoke šole, začelo je gospodarstvo iti rakovo pot. Oče in mati sta izgubila veselje do dela. Dobre letine so se kakor vidoma ogibale njihovih vinogradov. Jeli so si izposojati, zabijali so klin za klinom, in upniki so potem zahtevali svoje. Počeli so vsi možki v hiši vstrajno popivati, menèč: »Kadar hiša gori, grejmo se vsi!« Sedaj je oče počival pod črno zemljo, sestra je bila šla od hiše. Več otrok je bilo, vsak je odnesel sè svojo doto kos premoženja, in ostalo je materi in mlajšemu sinu skoro golo zidovje, izpraznjen hlev in pajčevinasta klet. Gospodarja pravega ni bilo, in imetek je ginil dan na dan.

Pred hišo je sedela mati, vsa osušena od toge, oglušela in postarela in — gorjé! skoro oslepela radi obilnega joka. Pogled njen je res mogel izvabiti solze nevrednemu sinu. Toda oholi častnik, njen lastni sin brez srca, ves že zdivjan, jame groziti se, govoriti nemško, ter udarjati s sabljo po tleh, zahtevaje od hiše svojo doto.

»Moj Bog, ti moj Bog, kaj bi radi gospod? Jaz ga ne umem, kaj hoče imeti od mene, stare reve! Oh ti vojaki,

kako so nadležni, ravno včeraj so nam vzeli zadnji sir. Še sami bomo stradali.«

»Servus! Rebula, zlati moj sošolec! No, no, zdaj pa imaš še kaj cvenka, pojdi ga plačat kapljico rumenega! Po toliko letih se snideva! Pojdi, poveš, kod si se klatil«, in vlekel ga je Milič v bližnjo gostilno, namuzaje se prijatelju ob pogledu vina, kakor se smeje cigan belemu kruhu.

Milič je bil v šoli dobra glava. Sedaj pa se je klatil po vaseh, spisovaje ljudem katero si bodi prošnjo, pobotnico ali ženitovanjsko pogodbo. Iz razvaline njegovega dijaštva je štrlel tu pa tam še odlomek raztrganega citata iz Horacija, n. pr. če so ga izborno postregli: »Non Afra avis descendat in ventrem meum.« Če se je nasrkal dobrega rumenega, blodila mu je tudi kaka mrvica lokalne zgodovine po možganih, in prihajal mu je iz ust neusahljiv tok dovtipnih besedij, da je bilo pokati od smeha. Najbolj se je zaveselil, ko so ga klicali klat prešiče. Po celi okolici ni nikdo znal tako spretno zadati živali smrtne rane. Toda radi pijače mu je bilo obličje zaduhlejše od dne do dne in tresava, oslabela postava ni obetala kaj prida.

V gostilni so se gostili potujoči vojaki za prihranjene novce. Gostilnar je možko meril sobo s počasnimi koraki ter postrezal gostom. Sedeli so tudi nekateri domači kmetje ter presojali dostojanstvo vojakov po »svetlih zvezdah pod grlom«. Tudi naša nekdanja sošolca sta si nalijala pogostoma čaše ter se živahno razgovarjala.

»Rebula! Nekaj važnega ti moram povedati! Pred mesecem mi je prinesel

poštar list s tvojim napisom. Čudil sem se. »Saj nisem jaz Rebula!« dejal sem. Uradnik pa mi je počel razlagati, da sva zaupna prijatelja, in moral sem vzeti pismo. Imelo je podpis: »V nesreči srečna!«

Rebula je bil bled, kakor zid. »In kaj je pisala? Brž povej, ne muči me!« in prijel je Miliča za roko.

»Tako nekako: »Policija Vas je takrat iskala, a jaz sem zamolčala Vaše ime. Glejte, kaj strašnega ste mi hoteli storiti? Če bi Vi gospodovali mojemu življenju, strohnela bi že v grobu. Toda rešila me je božja previdnost. Zakaj le ste mi hoteli to storiti? Nekaj me je gnalo, naj Vam pišem. Studite se mi sicer, a vse sem pozabila, vse Vam odpuštila. In sedaj, ko se trudim, da bi drugim pomagala do zveličanja, prosim tudi Vas, ne pogubite svoje revne duše, kakor ste Vi hoteli pogubiti mojo. To Vam bodi v tolažbo, da sem srečna.«

Častnik s črno brado se je večkrat stresel, in si otrl solzo. Kmetje pa so ga spoznali, ogledovali ga in govorili:

»Kaj boš ti pravil, da ni! Matejček je, Rebulov, da! Saj ga poznam, ko svojo roko. Ravno tak je bil, samo da ni imel še črne gosence pod nosom. Da, ti se motiš po obleki vojaški. Da, tvoje oči! Moje so ostrejše. Bog pomagaj, kolikokrat sem mu meril hlače!« hvalil se je krojač.

»Ti si meril, ti, kaj govoriš! Saj vémo. Drugim že, njemu pa ne, njemu!«

»Pa sem! Kaj vi véste! Vsaj, ko je bil še v malih šolah. No, ko je šel v črno šolo tja doli, takrat ne več. Takrat že ne več — no« . . . bil je udani in pohlevni odgovor.

V gostilni so videli možje onega leta še črnošolca, a potem jim je zopet izginil menda k vojakom in po svetu. Predno se je zopet sprehajal po do-

mačem kamenju, polegli so možje srednje starosti in suhe babice v hladni grob, razcvetel se je čisto nov zarod v vasi in časova nit potezala se je vedno dalje, dalje — —

VII.

Kakih dvajsetkrat se je ponovilo leto od takrat, ko smo videli zadnjič svojega junaka — vojaka. Okoli naše vasi se je vse premenilo, okolica je vsa druga. Poleg prememb zaradi železnice vidimo nove in bogate kamnike: nabrežinski kamen je dobro znan po Slovenskem. Globoko pri morju so zidali podjetniki južne železnice silovito sesaljko za vodo, gradili nove ceste. Dobili so nedavno novega župnika, Grudna, vestnega milodarnega moža. Domačini so bili veseli visoke, vznesene njegove postave.

»Da, tega je vsaj lepo videti v cerkvi!« rekali so. Le to se jim ni zdelo nič primerno, da hodi Matejček pogostoma k njemu. Možje sovrstniki, ki so poznali starega dijaka — ali vsaj naenkrat ostarelega —, niso ga mogli videti konec očij. Vedno so imeli o njem hudo misel, da vendar morda »zna narediti« kaj. Nihče ni hotel pokusiti v nedeljo iz njegove čaše, bojé se, da bi mu ne zavdal.

Danes je nedelja in v cerkvi je sveto opravilo. Gospod župnik je bil opazil že davno pri mladih ljudeh nemarno in oholo vedenje v cerkvi, zlasti prepogostno ogledovanje po drugi strani cerkve, da so se stari ljudje nad tem že hudovali. Zato je bil danes govor v cerkvi malo žgoč in pekoč.

»Če si človek«, glasilo se je proti koncu, »moraš gotovo pripoznati, da je Bog vseveden in gleda, kako ga častiš. Če imaš trdno vero, kar poklekni na tlak in kleči, dokler si v cerkvi. Če že dvomiš, ali če nimaš pravih mislij o Bogu, vprašaj se, kristijan, ali bi se po-

klonil vpričo papeža ali cesarja, ali ga vsaj počastil spodobno? Koliko bolj, če véš, da je Najvišji v cerkvi! Kaj bo z vami, predragi moji, in z vašimi pokvarjenimi otroci? Kje ste, kumi, ki ste je držali pri krstu? Kaj ste obljubili zanje pred krstnim kamenom? Če vidim mladega dečka igrati na cesti, nezaslišano preklinjati, izgovarjati grde besede, starišem denar izmikati: ali menite, da ne boli to mene, vašega duhovnega pastirja? Toda, predragi verniki, posebno roditelji! nečem vam jemati upanja. Le brzajte mladino, da ne bode trpeli kdaj zaradi nje, imejte jo v strahu božjem, kmalu bode drugače. Jaz hočem storiti svoje, pomagati vam hočem pri odgoji. Nič se ne razlikujem od vas: rojen sem pod revno kmetsko streho, kakor vi, moji roditelji so se borili z revo in težavo, kakor vi, nadloge imam, kakor vi, odgovoren bom zase, kakor vi, in pa še za vas. Radi tega, preljubi, storite boljše svojo dolžnost, rešimo dušo svojo, pa tudi duše tistih, katere je Bog nam izročil.«

To pa je ugajalo kmetskim glavam. Brisaje si pót s čela, narekoval je duhovnik vrsto molitvic po umrlih in za bolnike. Kakor je naglašal in začental, grmeli so verniki za njim klečé ponižno na kolenih.

Za vrati je tudi Matejček Rebula prelagal svoji berglji v naročju tja in sem ter spokorno preobračal oči, da se mu je vedno videla krvavo natekla beločnica. Ustna so mu šepetala odgovor duhovnovi molitvi.

»Še ‚Oče naš in Češčena si Marija‘ za pokojno Amalijo Gruden!« in verniki so molili za duhovnikom, ne da bi se brigali za nepoznano — umrlo osebo.

Toda, glejte, kako se je začel tresti in bledeti hromi Matejček za vrati! Slabo mu je bilo. Kar prijeli so ga in bolj nesli, nego vedli domu.

Toda, kaj še! Ni hotel. Pred zakristijo je hotel počakati duhovnika.

Vendar ni noge ni berglje niso bile zmožne podpirati mu trupla. Naslonivši se ob zid je prosil odhajalce, da bi ga spremili domov. Očesi sta mu jeli ugašati.

»Kaj je takega? collega! oj tako menda še ni! Oj!« Glas je bil Matejčkovega sošolca Miliča, ki je prihajal iz bližnje žganjarne. »No, no, pojdi z menoj, spremim te! Ne umiraj še, umreš doma v svojem bleščečem bogastvu. Oporoko ti lahko pišem, če bo kaj prida zapuščine!«

Dovoljeno je s prijateljem pošaliti se, celó malo osmešiti ga, kar še bolj kaže moč pravega prijateljstva, toda Miliča je zadel vendar jezen pogled očesa prijateljevega. Onemoglega so odnesli v njegovo bajtico kraj vasi.

Precej po blagoslovu je zapel veliki zvon s trikratnim odstavkom in verniki, še v cerkvi, počakali so, da bi spremili sv. popotnico k bolniku.

V bajtici na koncu vasi pa je ležal nekdanji krasni dijak na revnem ležišču. Ni bilo več dobre matere, ne skrbne sestre krog njega. Vse je bilo že leglo pod črno zemljo.

»O mati zlata! spraval sem vas pod grudo! O Amalija! O mogočni Bog! če je ona ista!« . . . ječal je bolnik ter se solzil.

Poleg njega je skoro dremal pijani Milič in sanjaril o kozarčkih žganega, močnega, ki drgne po grlu.

»Povej mi, Milič! ni res, da se je zvala sestra Grudnova Amalija?«

»Menda.«

»In ni res, da je bila odšla — odšla daleč v Italijo?«

»Da, šla je v Padovo. Pa véš, danes sem pil prav močnega, a kako me maže po grlu, a-a-a-a! Dokler živimo, pijmo, dokler živimo!« in dremal je dalje po-

pevaje, dokler ga ni predramil zvonček cerkovnikov.

»O da, da, v Padovo! O sv. Anton Padovanski!« hropel je nenadoma zboleli Rebula.

»Rebula! kaj tako naenkrat? Torej hočeš res prevideti se z Bogom?« vprašal je došli duhovnik.

»O Gruden!« prosil je milo bolnikov slabi glas, »daj mi roko, odpusti nesrečnejžu!«

»Kaj takega? Kaj ti imam odpustiti?«

Duhovnik je zaprl vrata, poslavši ljudi ven.

Nikdo ni šel radostnejši domov čez uro časa, kakor nabrežinski župnik. Na potu ga je pozdravljala pijani Milič z zdivjanim obličjem in porudelim nosom. Kako prijetno se je smejal župniku!

Tam v bajtici pa se je odtrgala osrečena duša od revnega telesa, dobivši

dvojno odpuščanje. Župnik se je moral hitro vrniti k umirajočemu. Kdo je plačal mizarja, cerkvenika, pogrebniške, če ne Gruden?

Še par let je deloval blagi, sedaj jako mili župnik sredi svojih župljanov, ki so ga zelo ljubili. Nekega dne je obsinilo solnce tudi njegov grob. Mladeniči in deklice pa so pokladali nanj cvetne šopke, vzrasle na domačih tleh, in od spomladnih cvetic do jesenskih poznic je bilo na gomili obilo domačega cvetja.

* * *

Lani sem šel mimo grobišča in slišal grobarje, ki so prekopavali grob »črnosolca« ter si pripovedovali čudne zgodbe iz njegove dobe. Zdele so se mi dovolj zanimive, da je tudi jaz povem drugim.

Pokojni gribeljski cerkovnik.

(Črtica iz Bele Krajine; spisal Janko Barlè.)

Se sedaj ga vidim, kako je korakal! Ves se je zvijal in s posebno spretnostjo prestavljal svoji dolgi nogi, na katerih je počivalo ogromno truplo. A tudi roki je dobro porabljal. Ko je z eno mahnil nekoliko čevljev izpred sebe, potegnil je z drugo nekoliko čevljev od sebe nazaj, in to veslanje se je enakomerno ponavljalo, kakor nihanje nihala pri uri. Prava škoda, da ni zagledal belega dne v Homerjevih časih, izvestno bi ga bili porabili za glasnika v vojski; morebiti bi bil celo med tekalci v Olimpiji dobil častni lavorjev venec. Vendar dosti o tem, — pozabil sem, da ga niti poznali niste! pokojnega gribeljskega cerkovnika. Ker sem počel pri nogah in rokah, pa pojdemo dalje proti glavi! Ne vém, kakova napaka, ali pa svojina gribeljskega cerkovnika je

bila, da mu je bilo levo rame višje od desnega, vendar bilo, kakor mu drago, gribeljski cerkovnik je imel to napako v taki meri, da jo je tudi neumetniško oko lahko zapazilo. Vendar to so malenkosti. Vsa popolnost gribeljskega cerkovnika se je zbrala na njegovi glavi, katera je počivala na ne previsokem, a precej širokem vratu. Narava ga je obdarila v obilni meri z onim ponosnim udom, katerega v navadnem jeziku nos zovemo in kateri si je izbral svoj sedež v sredi lica. Od podnožja iz očesnih dolin se je počasi vzdigoval, potem se je precej časa zmiraj višje in višje nadaljeval, dokler se ni s strmim prepadom doli proti ustnicam okončeval. Ust ni imel baš velikih, vendar primerna so bila nosu. Brada mu je bila zašiljena in mu malomarno štrlela tja v beli svet.

Na vsaki strani nosú sta se spuščali doli mimo ustnic do brade dve precěj globoki brazdi, a prav blizo druge, na desni strani cerkovnikovega spoštovanega lica ukoreninila se je precejšna bradavica. Izpod košatih obrvi je gledalo dvoje rujavih očes, kateri sta se ugnjezdili prav daleč notri v očesnih jamicah. Ko se je cerkovnik zasmeljal, pogledalo te je ono dvoje rujavih očes takó veselo in prijazno, da si kar zamaknen gledal v oni očesi, brazdi na obéh straneh ustnic sta se zaokrožili, nos se je spustil dostojanstveno doli proti ustnicam, brada mu je še bolj štrléla tja v beli svet, in priznal bi, dragi moj, da boljega človeka od gribeljskega cerkovnika ni na širokem svetu; priznal bi, da se živi stvor božji ne zna takó dobrohotno smejati, kakor se je znal gribeljski cerkovnik.

Gribeljski cerkovnik, — pisal se je za Šmíca, a na krstu so mu dali lepo imé sv. Jurija — gribeljski cerkovnik, spoštovani Jurij Šmíc, je bil edini naslednik svojega očeta v mali koči pred vasjó. Šmícova koča, i kaj bi jo hvalil, ni bila posebnost; takih koč je v Beli Krajini več, mogoče še boljših in lepših od njegove; a slonela je uprav tamkaj na rebro, kjer se začinja cesta vzdigovati in se začinja tudi vás. Mala sobica sè štirimi okni, skozi katera se je mogla jedva razkuštrana Jurijeva glava pomoliti, tesna veža, katera je bila tudi kuhinja, vrata, katera so imela samó lesen zapah in katera so bila takó nizka, da se je moral Jurij vselej pred njimi pripogniti, stara na pol raztrgana streha — evo vam Šmícove kože! Toda! — zábil bi bil skoraj Šmícovega hleva, če smem ono staro, nizko poslopje, katero je stopilo v isti red sè Šmícovo kočó in pred katerim se je razprostiralo malo gnojišče — imenovati hlev. V tem poslopju, katero je bilo najpodobnejše staremu, preobrnemu loncu, stanovala je stara, suhorebra kravica »krnja«. Imé je dobila menda od krnjastih rogov, ker enega je imela samo pol, drugi jej je bil doli zavít. A kjer je krava, tam je izvestno tudi njiva, ker kam bi sicer z gnojem! Takó je bilo tudi pri našem Juriju, ker tudi on je imel njivo — njivico, nekoliko metrov

v obsegu, prav doli pod kočó. Dosti koristna ni bila, ker so bila tla precej ilnata, — vendar njivica je bila, in pridela se je kak sadež, ker ono, kar je cerkovnik za svojo službo dobil, bilo je precěj pičlo.

Cerkovnik bil vam je Šmícov Jurij, — cerkovnik v pravem pomenu besede; vendar večna škoda, da ni bil cerkovnik doli »pri fari«, kjer bi boljše opazili njegove zasluge in vrline, kakor pa v oddaljeni, osamljeni vásici. Umel je svoje opravilo; kakó tudi ne bi, saj se je bil naučil od svojega očeta, a njegov oče od njegovega deda itd., ker je bila vedno »mežnarija« v Šmícovi koči, in nekdanj so vse boljše znali, nekdanj v starih, boljših časih. In kakó je znal moliti gribeljski cerkovnik, naš spoštovani Jurij Šmíc! Ženice so govorile, da je prava škoda, da ni naš Jurij kaj drugega postal. Hitreje je molil, kakor sam gospod kapelan. Posebno pa se je ponašal sè svojim »konfitejorom«. Počél je v debelem basu — imel je čvrst glas naš Jurij — mrmljal je, mrmljal nekoliko časa, potem se pa trikrat prav čvrsto ob prsi udaril in rekel: »meja kolpa, meja kolpa« — to se je posebno dobro in razumljivo slišalo —; potem je zopet nekoliko časa mrmljal, a na zadnje pa rekel »domin noštrum« in ponosno dvignil glavo, češ, kaj ne, da znam?

In znal je, znal, kaj bi tisto!

Toda pustimo to, ker bilo je vendar večkrat v Gribljah tiho opravilo in prišli so gospod kapelan maševat. Kaj je bil Jurij Šmíc, videlo se je pa najbolje na praznik sv. Vida, ko je bil v Gribljah cerkveni shod. Naj bi le eden izmed vas videl, kakó je Jurij takrat okrasil veliki oltar — (malih nij niti bilo)! Sv. Vid je bil ves v zelenju, takó, da se je skrtil tudi kotel in da je iz zelenja gledala samo glava sv. Vida. In vse to je napravil naš Jurij. Hej, znal je, znal . . . A, da je znal, priznali so tudi gospod župnik, ker, če je bilo doli »pri fari« kaj večjega, n. pr. če je bilo opravilo s tremi, ali pa o velikonočnem času, ko je toliko opravila v cerkvi, vselej so dejali Martinku, cerkovniku doli »pri fari«: »Pa reci tudi Juriju, naj pride, bode ti tudi on kaj pomogel!« — In mislim, da to priznanje tudi nekaj veljá.

Še enega opravila se je gribeljski cerkovnik, spoštovani Jurij Šmic, prav veselil — bila je to bira, pšenična in proséna bira. Ko so kmetje pšenico omlatili, — bilo je to navadno tam okoli velike maše — vselej je Jurij po pridigi posebno nategnil ušesa in z veseljem poslušal oznanilo, da se bode v ponedeljek začela pšenična bira. On je bil že stari noseč. Takrat se je dobro živel, ker so v kaki premožnejši hiši vselej pripravili dobro južino, — a gospod toliko, da so pokusili, saj so pa krepkeje udarili nosci po mastni gibanici, posebno pa Jurij, kateri je gibanico jako čislal. Pa tudi kaka kapljica se je dobila, saj so premožni in gostoljubni ljudje Beli Kranjci. Jurij je bil vstvarjen za nosca, ker so druge zelo ovirale in trudile one silne ograje in plotovi, katerih ima tako obilno vsaka hiša doli v Beli Krajini, on je pa kar prestavil svoji nogi, saj dolgi sta bili dosti. Pri biri je bil Jurij vedno dobre volje, posebno se je pa takisto dobrodušno smejal, a večkrat je zakričal s svojim čvrstim glasom takó glasno, da se je na drugi kraj vasi slišalo: — »Hej, ljudi, hej! dajte šénice, dajte!« Pri proséni biri je bilo pa še bolje. Takrat je imel že mnogokateri kmet sladkega mošta, in Jurij se je večkrat izgubil v katero klet. Ni sicer znano, kaj je Jurij tamkaj počel, vendar mislim, da bi ugenil, če bi za sodnika takrat na pomoč poklical Jurijev rudečkasti nos.

Kaj bi še dalje govoril! Bil je mož na svojem mestu, naš spoštovani Jurij Šmic, gribeljski cerkovnik, in to vam bodi dosti. Še dolgo časa bi bil lahko opravljal vestno in natančno častno svojo službo, kakor jo je nekđaj, da ga ni pokrila črna mogila prav na pokopališču sv. Vida, kjer je bil toliko časa cerkovnik. Škoda ga pa je, škoda Šmicovega Jurija. Od tega je pač že nekaj let. A povém vam, kako je to bilo.

* * *

Bilo je nekoč po sv. Juriju, v soboto popoludne. Naš cerkovnik je baš odklenkal — klenkati je tudi znal Jurij, kakor le malokdó — potem je pa stopil, pripognivši se na ona nizka vrata v svoj

raztrgani hlev, kjer je že dolgo časa mukala njegova suhorebra kravica krnja. Cerkovnik jo je odvezal in odšla sta, kravica naprej, naš Jurij pa za njo, doli ob rebru, dokler nista prišla do graje, kjer je vodila mala pot doli na Dogave. Tamkaj je ob potu raslo dokaj sočne trave, posebno sedaj spomladi, ker pozneje jo je vso do čistega pomulila ješča krnja. Naj pohvalno omenim, da je bila krnja prav poštena kravica in zadovoljna z malim, rada se je pasla in Jurij se ni bal, da bi mu kam odbezljala. Vsedel se je zato Jurij na grivo, podprl si glavo s komolcema, katera je naslonil na svoji dolgi nogi, in malomarno gledal kravico, kako je zadovoljno pulila zeleno travo. Bog védi, kako je počel Jurij misliti na gospodarstvo, saj navadno ni mnogo mislil naš spoštovani Jurij Šmic. — »Doli na njivici« — govoril je sam seboj — »posadil sem krompir, vsejal nekaj debeljače, da bode kaj jesti. Hvala Bogu in njegovemu ljubljencu sv. Vidu, živi se, živi. Ne morem se baš potožiti. Krnja se bode za tri tedne otelila, prodám tele, a novce spravim. Nekaj sem si že prihranil hm! hm! zmeraj se še kaj zasluži. Vendar kaj mi bo vse to, ker sem sam samcat, kakor suh hrastov štor na tem širokem svetu. »Mežnarija« je bila vedno pri naši hiši, in kdo pride za menoj?«

Zamislil se je in mislil je dolgo, naš spoštovani Jurij Šmic. Ne vé, kako mu je prišla takó nenavadna misel v glavo in da je začel govoriti: »Hm! hm! oženil naj bi se, ta bode prava. I saj res, kako, da se nisem že preje domislil! Pametna misel je to. Kaj bi se vedno sam z vsem bavil, posebno pa v kuhinji, kjer tako malo razumem. Ženske je treba v hiši, ženske. Ona naj mi bi kuhala vsak dan debeljačne žgance, katere takó spoštujem — no, a h kakemu prazniku bi se naredila za premembo tudi mastna gibanica — — he — he — he — — moja najljubša jed.« — Baš se je krnja zmotila in nekako nehoté zagrizla v bližnjo deteljino. To je Jurija vzbudilo iz globokih in prijetnih mislij, in zakričal je s svojim krepkim glasom: — »Nà, krnja, mala krnja, krnjica, kam greš v škodo — greš nazaj!« In res se je kra-

vica domislila, da ni na pravem potu, poslušala je resni opomin svojega gospodarja in pulila zopet kakor preje travo ob grivi.

Jurij je pa zopet dalje mislil: »Pa red bode v hiši, red, ko pride ženska. Prala mi bode obleko, zakrpala včasih kaj — pa kaj bi govoril, vedno bode dosti opravila. Saj je tudi gospodarstvo, in jaz ne morem vsemu kaj. Pa kaj, če zbolim, kdo mi bode neki stregel, kdo mi kuhal, kdo me bode tolažil? In pride starost, pride nadloga in jaz sam samcat — — Treba ženske, treba v hiši in povsodi, kaj bi tisto! Oženil se bodem, pa se bodem!« —

Dolgo je še mislil naš Jurij o prihodnji ženitvi, dokler se ni približal večer in ni zašlo zlato solnčece »za božjo gnado«. In zopet sta stopala domov proti hlevu, spredaj dobra kravica krnja, sedaj s polnim želodcem, a za njo pa spoštovani Jurij Šmic, gribeljski cerkovnik, s trdnim sklepom v glavi, da se oženi čim preje.

* * *

Dolgo je premišljeval in pretresoval naš Jurij v svoji počasni pameti, kje naj si poišče primerno nevesto. Mislil je, mislil in se naposled vendar domislil. Meginova Neža, katera je gostačila v svoji raztrgani koči prav doli pod cerkvico sv. Vida, bilo je ono srečno stvarjenje, katero si je naš Jurij za družico izvolil. — »Lepa ni« — mislil si je modri Jurij — »hm! pa saj tudi meni niso nikdar dejali, da sem Bog vé kako onégast — pa kaj za to, saj nisem nespameten fant; ima jih tudi že blizo petdesetih, hm! tudi jaz nisem več mlad, glavno je, kakor govoré, da ni takisto brez vsega. Nekaj je po svoji rajni teti dobila — pravijo — in prav bi prišlo tisto, prav. Njena kočica bi se prodala, ona bi k meni prišla, prinesla nekaj sè seboj — prikupila bi se še kaka njivica — hm! — živelo bi se z božjo pomočjo. I prav njo vzamem, njo, Meginovo Nežo. Poprašal jo bodem pri prvi priliki.«

In ta prilika je prišla kmalu. Meginova Neža je imela mali okrajek prav ob poti k cerkvici sv. Vida, katera je stala v senci dveh orjaških lip na malem holmu zunaj vasi. Cerkovnik je nekega popolu-

dne baš nekaj v cerkvi opravil in jo mahal proti svojemu domu. Ne vém kakó, menda nekako slučajno pogledal je na ono Nežino njivico in zagledal na njivi Nežo, ko je okopavala krompir. Čuden stvor božji bila je ta Meginova Neža. Podobna je bila menda najbolj polni, zavezani vreči; bila je male, čvrste postave, živega, vendar grdega obraza. Vaščanje so govorili, da je prav jezična, vendar kdo bi jim verjel, le meni verjemite, povem vam, da je bila Neža prav ponižna, pohlevna in krotka ženica. A če se je malo huje otresla na kakega hudomušnega zabavljivca, kdo bi jej zameril, saj še pes pokaže zobe dečku, če ga draži.

Vendar vrnimo se k našemu Juriju, kateri jo je mahal prav korenjaško mimo njive, na kateri je Neža krompir okopavala. Neža je začula človeške stopinje, saj ni preveč polahko stopal gribeljski cerkovnik, in obrnila je glavo in telo (vratú je imela jako malo) na ono stran, od koder so se začuli koraki. Cerkovnik je to opazil in se brzo domislil — tako ostroumen je vendar le bil — da je to najlepša prilika, da izvoljenki svojega srca izrazi srčna čustva.

»Bog, daj dobro srečo, Neža!« — začel je. — »Ti že okopavaš. Pa lep krompir imaš!«

»Bog daj, Bog!« — odgovarjala je Neža — »hm! moj krompirček je hvala Bogu še precèj lep. Bala sem se pa zanj one dni, ko je mraz pritisnil, da ga ne bi oparilo, no pa je vendar vse po sreči izišlo!«

»Po sreči ti gre, po sreči, pa v gospodarstvu se tudi razumeš, kaj bi tisto. Věš, škoda je, prav škoda, da kje drugje ne gospodariš.«

»Kakó misliš to, Jurij?« poprašala ga je ona in stegnila še ono malo vratú, kar ga je imela.

»Omožila naj bi se, omožila« dejal je Jurij in nemirno potegnil z roko po vročem čelu.

»Jaz naj bi se omožila? Pojdi, pojdi ti oslè stari, ti se žéni ti, dolgin dolgi, ti se žéni ti, če te bode katera hotela. Pa poberi se od tod in ne draži me dalje!«

»Neža! nikari ne, saj te ne mislim dražiti. Prav resno mislim, omoži se, take bi ne bilo daleč okoli...«

Vendar ogenj je bil že v strehi. Ni še Jurij izgovoril, kar je mislil, že so se vsule nanj, kakor toča na žitno polje, razne psovke.

»Oj, ti prekla dolga, ti butec, ti, ti osel oslasti, ti bedák bedasti, nisi li zadosti star, pa si še takó neumen in pa hudoben! Kaj so ti vrane mozeg izpile, ti dolgin dolgi, ti nosán ti, ti, ki nimaš toliko pameti, kolikor jaz za nohtom črnega, ti — — ti — — ti se hočeš iz mene, poštene ženske norčevati? Oj, ti pijavka, ti butec — — pa iz mene poštene ženske? Pa ti, da si pošten človek — —?«

Kdo bi naštel razne psovke, s katerimi je Megínova Neža spoštovanega Jurija Šmíca, gribeljskega cerkovnika, nadelila! Na srečo jo je Jurij še za časa pobrisal, a Neža je preminjala barve kakor zelenec, kadar se na pomladanskem solncu solnči, in kričala je in se penila, ko je bil cerkovnik že blizu svoje kočé. A ko je v kočó prispel, stisnil se je naš spoštovani Jurij Šmíc, gribeljski cerkovnik, kakor da ga je kdo z vodo polil, prav v kót in dolgo premisljeval, kakó so mu s tem dogodkom vse lepe nade odplavale po vodi...

(Konec.)

Cigan je cigan.

(Slika iz domačega življenja. — Spisal M. O.)

Bilo je vročega poletnega popoldne, ko je tovoril voznik in pôtna našega trga, strijc Jože Strijček, sè svojim dokaj na okroglo ukrojenim »belcem«, pa dobro obloženim vozom iz Ljubljane proti domu. Poleg razne druge ropotije in strijca Strijčka samega je sedelo na vozu še troje drugih oseb: dve ženski, potujoči sè Strijčkovo »pošto« prav iz mesta in en delavec-tesar, ki je bil pa še le po poti prisedel. Šlo je počasi; le sedaj pa sedaj se je posrečilo vozniku z zopetnim in zopetnim »hi!« in pa s kako gorko črez hrbet dopovedati rejeni živali, da je splošna želja na vozu sedečih, naj se premiče malo hitreje.

Na vozu sedeči pa so imeli med seboj razne pogovore.

»Sedaj ste dodelali s tesanjem?« vpraša Strijček tovariša poleg sebe.

»Smo«, pritrđi óni.

»Koliko časa si bil z dóma?«

»Od Telóvega sèm.«

»Ohò! ti si pa že dobro naredil.« In Strijček je pomel koščene svoje prste hoteč pokazati, kaj je »dobro naredil«, zategnil je usta na smeh, pa pokimal z glavo.

»I tako, tako. Doma bi se ne zaslužilo toliko v tem času.«

»Kaj še! Doma ni sedaj nič. Kdor ima živino, eden, dva para vól, ta še zasluži kak krajcar. Posihdob pa tudi z živino ne bo nič. Saj mora poiti vožnja, če ni pes. Prekupcev za les je čimdalje menj, a voznikov vedno več.«

»Res je tako, res. Prekupci izginjajo. Saj se vedno sliši: tá-le, pa tá-le je obožal pri lesu, le óni se pa komaj še drži. Kaj méniš, Jože, kupčija z lesom je loterija: kdor ima srečo, tisti obogati pri njej, kdor pa sreče nima, izgubi še tisto, kar je kdaj imel. E, niso več časi za to.«

»Slabi časi so, slabi«, poseže tu vmes ženski jeziček, ki je že ves čas sèm migal in se premikal, a kaj, ko je ni bilo take govornice, da bi se dala katera ziniti vmes! Sedaj pa se je ponudila prilika, četudi le bolj za silo. Ženski stváriči namreč bi gotovo raje videli, če bi se sukal pogovor o tej in oni: kakšna je, kako vse vé o njej, kako jej vse zavida, ker je taka pa taka; kako se je oné naredil, da je onegavo vzel, ki je pa bolj tako, da bi se rada gosposki držala, če bi šlo, ki ni vajena

dela že od mladih nog ne; da bo šlo sedaj vse rakovo pot na tistem domovanju itd.; koliko je pri tej in oni hiši dolga, da bo kmalu vse zaprto in zapečaćeno itd., s kratka, Evini hčeri bi raje videli, če bi se dalo kaj malega čez zobe potegniti. Vsak človek ima svoje veselje, vsak svoje slabosti, kaj si hočemo!

In sosedi je pritrdila soseda »o slabih časih« in pogovor je šel dalje, da je bilo veselje. Od tega predmeta pa so prišli na drug predmet; čas je potekal urno, in naši znanci so puščali ovinek ceste za ovinkom za sabo.

Dospeli so na Log. Od Loga dalje proti Stari Šrangi pa se pot kaj dolgočasno vleče, da je ni z lepa konca in kraja. In zastonj ni omenil strijce Strijček, ko so začeli voziti to pot: »Da le še tó - le pretolčemo, pa smo doma«, in zastonj ni pristavila Reza Žúžlja: »Ta je res dolga, ta, tudi če se človek vozi, kaj le če hodi!«

A vendar se je pot za vozom dobro odsedala, in naši znanci imeli so biti skoro na Stari Šrangi.

Zdajci, glej, dobro četrť ure pešhoje od imenovanega sela nazaj, ondi pod malim drevesom pri cesti je sedela družba ciganov. Bilo jih je lepo število, po največ otroci, a tudi odraslih obojega spola ni manjkalo. Krog ognja, ki je bil že v poslednjih plamčkih, vriščali so in kričali, kot bi jim bil Bog ravnokar v novo jezike zmešal. Ob cesti so imeli voz z raznolično ropotijo obložen, in dalje tam po senožetih so se pasli konji.

»Hoj, oča, hoj, je-li ste videli naši lúdi?« jame vpiti že od daleč največji te družbe, ugledavši Strijčka in voz njegov. In pobral se je s trave pa jo mahal naravnost na cesto Strijčku naproti. Za njim pa se je udrla cela tropa raztrgančkov. — Strijček je došel do družbe.

»Kje ste videli naši lúdi, one druge?« ponovi cigan.

»Ti in pa tvoji lúdi meni nič mar! Jaz nisem videl nikogar«, odreže se voznik in hoče naravnost dalje. Toda cigan ga pridržuje.

»Saj jih nismo nič videli, slišite«, oglasi se mahoma Reza Žúžljeva, polna

svele jeze, da se upa tak raztrganec zadrževati poštene ljudi.

»Nôo, nôo, mamka, ne bódite húdi, húdi«, zateguje cigan. »Nič niste videli naši lúdi? Nôo, nôo.« In cigan se prestopi tebi nič, meni nič h konju — letá mu je dišal — pa ga potolče po lakotnici, češ: »Hoj, oča, kónjča pa imate, kónjča.«

»Konja pa konja«, potrdi Strijček, ki ni nerad slišal, da ima lepo žival.

»Koliko ste dali zanj?« vpraša cigan radovedno zijaje v voznika.

»Je že plačan«, odvrne mu slednji, »torej ti je to kaj malo mar.« In hoče dalje.

Toda ni šlo tako urno. »Stojte, oča, še malo stojte!« prosil je cigan.

»Mi nimamo časa stati tukaj na cesti, neumnost ciganska, beraška, raztrgana!« razljútila se je v novo Reza Žúžlja. »Ti že, ti, ki nimaš drugega dela kot po svetu se vlačiti in ljudi nadlegovati in in — no pa res! Kar poženite, Strijček!« In sosedi je pritegnila soseda. Strijček je pognal.

A cigan — ne prime se ga takó nobena beseda — zagrabil je konja za gobec in še tisti razstrgani otročaji so jeli skakati pred konjem ter kričati prav mladim vranam nalik: »Vêega, vêega, šimeljček!«

To je bilo strijcu Strijčku dovolj in preveč.

»Kaj pa bi pravo za pravo radi, grdobe grdoglede, ciganske!« zagrozil se je nad njimi oplazivši z bičem med nje.

»Évo ga, oča, le onega támle!« odgovoril je cigan tolažeč in kažoč na najbliže se pasočega konja. »Évo ga, oča, kakšen júnak!«

»Kdo pa pravi, da ni?« odvrnil je Strijček jezno.

»Bárantajva, oča!«

»A takó! Kaj si še ne spomniš, neumnost ciganska. Ne bo nič!«

»Bárantajva, oča, za šimelja! Ne boste se kesali!«

»Ne bo nič!«

»Pa zakaj ne? Évo ga, oča, kak čvrst, lep je moj konjič.«

»Naj le bo čvrst in lep, pa za voz ni tak, kot moj! Primaruha, moj belec potegne nekaj, da se reče in pravi. Sploh

pa s cigani barantija, to je menj kot nič. É, jaz, Jože Strijček, jaz že ne bom barantal s cigani. — Hi, belec!»

»Vêega, vêega! — Nôo, nôo, oča Strijček, zakaj ne bi barrantali s cigani? Saj smo pošteni lúdi.«

»Ste pošteni lúdi, ste«, posmeje se Strijček. »Goljufi ste, čarovniki in Bog vedi, kaj še vse!«

»Nôo, oča, nôo! Póšteni lúdi smo cigani in bogme, moj šimelj zna tudi voziti in dirjati kot sam vrag. Barrantajva, oča, pridam vam déset rajnski!«

Strijc je jel pomišljati.

»Ne bodi neumen ne, Strijček, pa ne méni se s cigani«, nagovori ga zdajci sosed-delavec. In Reza Žúzljeva in Meta Strgulja obe sta pristavili: »Oče Strijčkov, nikar! Cigan je cigan.«

In Strijček je sklenil v svojem srcu, da ne bo barantal. A kako se odkrižati sitnega cigana?

»Trideset goldinarjev pridaj, pa ga pripelji sém svojega! Če je brez napake na telesu, bodi — menjava!« Strijček je mislil, da jo bo cigan pobral ob takih besedah.

A cigan je ni hotel pobrati. »Malo preveč je to, oča Strijček, malo preveč. Petnajst pridam«, je moledoval.

»Trideset, kakor sem dejal.«

»Oča Strijček, preveč, preveč. Dvajset.«

»Jaz sem Strijček, pára ciganska, ne Strijček! — Trideset nečeš? Tedaj ni nič! Hi, belec!«

»Stojte, stojte, oča Strijček! Če ni drugače,« — in cigan je — stekel po konja.

Hudirja, kaj takega ni pričakoval naš voznik! Kaj sedaj? Kar pognati je hotel, toda — cigan je cigan, ves vražji je, Bog védi, kaj bi mu utegnili nakaliti, če prelomi dano besedo.

É, saj pa morebiti ne bo res tako grozno ukanjen, saj je videti konj od daleč čeden in čvrst. Voziti ga bo pa že presneto hitro naučil ciganjščaka, če bi res še ne znal, dvakrat, trikrat bo šel dobro obložen v Ljubljano in nazaj, pa bo tako ponižno vozil, da ga bo lepo gledati. In — čakal je Strijček cigana. Babnici na vozu pa sta godrnjali naprej in naprej: da se je hudo voziti s takovo »pošto«, ki obstoji in stoji, kadar in

dokler se komu zljubi; da nocoj ne bodeda do trdne noči doma, ko imata vendar še toliko opravka in dela: prešiče opraviti, kotel v novo zaliti, pomolzti itd.

Cigan je privedel konja. Strijček je stopil z voza, da bi si ogledal žival natančneje. Ogledoval je in ogledoval. »Kako se zdi tebi, Janez?« poprašal je Revnega.

»I, ni napačen konjič«, odvrnil mu je oni, »a ko bi bil jaz s tabo —.«

Toda Strijčku je bilo že malo mar, kaj je hotel in kako ga je hotel poučiti Janez Reven. Konj mu je bil všeč in mislil si je mož: »Saj vendar ne bo napačna menja.«

»Trideset torej!« In Strijček je pomolil ciganu roko.

»Bog pomози! Velja, oča!« In cigan je udaril z desnico ob desnico.

Potem pa sta odpregla Strijčkovega belca od voza, razpravila ga pa okomotala in zapregla ciganščaka »šimlja«.

»Sedaj pa pojdi z nami, če hočeš, do Stare Šrange«, dejal je za tem Strijček ciganu, ko mu je položil le-tá tri lepe nove desetake z rôk na roke, »bomo ga pa zvrnili vsi skupaj en poliček ali dva na dobro menjo, dobro srečo!«

Cigan je sel na voz; Strijček pa je pognal. In lej ga hudirja! — ciganjščak jo je brisal, dasi je bil voz težak tako, da Strijčkov prejšnji belec nikoli tako. »Lej, lej«, mislil si je Strijček sam pri sebi in zrl zadovoljno na lepega konja, »saj jo pa res nisem napačno ukrenil, da sem zamenjal.«

Četrť ure pozneje pa so ga naši znanci srkali na Stari Šrangi, da je bilo veselje. Vse od kraja je pilo, kar je bilo na vozu »na dobro ménjo, dobro srečo.« Pri sladki vinski kapljici sta pozabili celo tetki-sosedi prejšnje svoje jeze ter nista opazili, da je solnce jelo nagibati se v zaton. In še le čez dobro uro je oddrdral Strijčkov voz izpred Kolendrove gostilne proti domu, in se vračal cigan k svoji družbi.

Domov dospevši je oživil Strijček z novim svojim konjem vse, vse. Sinkoma Tinčku in Francetu je ugajal ciganjščak tolikanj, da se ga nista mogla nagledati, a radovednost Strijčkove ljube ženke ni bila nasičena prej, da je gospodar

vse natanko razpovedal in razložil: kdaj, kje, s kom, kako je naredil takovo menjo.

* * *

Drugega jutra za tem pa je stopal strije Jože Strijček lepo praznično oblečen proti davkariji. Šel je davke plačevat. Ni se sicer ravno mudilo, a »čim preje je taka reč v redu, tem bolje je, vsaj nima človek skrbij, in tisti ‚sekacijon‘, ga ne straši. In zakaj bi se ne plačalo, kadar je denar v hiši, ki bi se morebiti razmetal.«

»Tisto, kar je od zadnjega četrletja ostalo, naj poravnajo in pa za to četrletje naj si plačajo«, dejal je in pristavil Strijček pred davkarskim preglednikom.

»Dobro, dobro, oče«, prikimal je le-ta, mož nizke, čokate postave, podolgastega obraza, ukrivljenega nosú in pomenljivo resnih brk, ter zapisal v tiste male knjižice, ki je je bil Strijček seboj prinesel tako, da je bilo vse prav in dobro. Potlej pa je pokazal možu naprej do gospoda davkarja samega.

Toda na visoko vzrastli tisti gospod z obilim trebuhom, srpimi očmi ter dolgo brado imajo pa že tako slabost — Bog jim jo odpusti! — da morajo vsak denar, ki ga dobé v roke, natanko in natanko ogledati. Tudi desetak, kateri jim je bil pomolil Strijček z bukvicami vred, ogledovali so tako strašno pazno in skrbljivo, da bi jim bil Strijček skoraj eno rekel, da niso gospod sami poprej izpregovorili.

»Oče, kje pa ste dobili ta-le —?«

»Desetak mislijo? — Kâ — a —?«

»Da, da. Kje ste ga dobili, pravim?«

»A kje? — Včera sem naredil doli na Stari Šrangi z nekim ciganom barantijo, dobro barantijo za konja. Jaz sem mu dal tistega svojega belca, ki je znal tako urno voziti, on pa meni drugega, ki je pa tudi kaj čvrst; pa tri take-le mi je pridal, kot imajo oni enega v rokah.«

»Takó, takó! Pa ste nemara vendarle slabo menjali, oče«, dejal je na to gospod pomenljivo. In po kratkem prestandu je nadaljeval: »Kaj vam je bilo neki zmešalo pamet, da ste šli kupčevat s ciganom, vedóč vendar, da cigan nikoli ni nič prida in ni.«

»Kâ-a-aj pa —?«

»I lejte si, kaj neki? Tá-le desetak je — ponarejen, in če so vsi taki, so vsi za nič!«

»Jêee —!« zategnil je Strijček, kot bi bilo treščilo vanj. »Prenarejen, pravijo? — ‚fovš‘?«

»O da, pošteno! Tá-le že, z onimi pa Bog védi, kako je. Dajte, stopite ponja!«

»Joj meni, joj meni! Ti para ciganska, ti — Slišijo, kaj pa — ali bom ob vse, vse tri?«

»Ne bo drugače. Cigana bržkone ne bo dobiti v pest: cigan je cigan.«

»To je pa res, da je«, pritegnil je Strijček pobit in užaljen. Potlej pa je hitel domov po ostala dva desetaka. — Doma je povedal ženi, kaj in kako. In trikrat se je pošteno zaklel, da je v prvo in zadnjič barantal s cigani! In žena, kaj je hotela? Naj je li karala moža in zmerjala? Ni jej bila navada, in čemu naj bi tudi storila to, saj se ni dalo pomagati. Molčala je torej, a od žalosti sta jej podrseli dve svetli solzi po tožnem licu.

Za pol ure pozneje je bil Strijček zopet v davkariji; pokazal je gospodu ostala dva bankovca, a bila sta, žal, zares prvemu enako — ponarejena. Ubogi Strijček!

»Kako pa, čujte oče«, pravi zdajci gospod davkar, »ali naj vam verujem, da ste dobili denar kar tako, po nesrečnem naključju, od tistega cigana, kakor pravite?«

»Za božjo voljo, kaj pa, kot verjamejo naj! Makari če bi bilo treba desetkrat priseči na Boga in svetnike: Cigan mi je dal denar, ko sva barantala, nihče drugi kot cigan me je ukanil.«

»Ker take stvari, veste, niso kar tako! Ponarejanje denarja in zveze s takimi ponarejalci, to pripravi človeku, čeprav ne posebno častno, a vendar — cesarsko službo.«

»Morda pa mislijo, da sem jaz naredil tiste tri? O Bogu se usmili, kaj jim ne pade v glavo!« In Jože Strijček se je moral, dasi žalosten, nasmehnuti, češ: tako učen mož in študiran, pa tako čuden.

»Tega ne mislim; kako bom to mislil o vas?« zavrnil ga je gospod, »ali, če

bi vi kaj imeli s kakim potepinom, če bi bili v kaki zvezi —.«

»Lepo jih prosim: v kakšni zvezi, kakšni? Hm, hm. Saj pravim: Bogu se usmili in se. Še sitnosti bom imel, sitnosti! — Naj pa pokličejo na pričo onegavo Žúzljevo Rezo, če hoté, in pa tisto Meto Strguljo in Revnega Janeza, no saj so trije, ki so bili zraven, ki so se vozili z mano, pa naj bodo pričali, da mi je res cigan štel denarje, če mislijo, da je reč kako drugače.«

»No, no, bodi, verjamem vam. Toda teh bankovcev ne dobite več, oče, in davek morate tudi z drugim denarjem plačati. Je že tako, lejte! Za ciganom bomo poizvedovali. — Z Bogom, oče! A varujte se v bodoče takih barantij!«

»Z Bogom!« dejal je Strijček. »Zdravi naj bodo, pa vse prav naj mislijo od mene. In če bi se dobil cigan, že vedó —.«

»Da, da«, prikimal je gospod davkar. In Strijček je odšel z bolestno dušo.

Za ciganom so popraševali, a dobili ga niso. Cigan je cigan.

* * *

Štirinajst dnij pozneje pa je zbolel Strijčku konj ciganjščak. Grom in strela! Takega pa res ni zaslužil ubogi Strijček. Žalost njegova je prikipela do vrha.

»Cigan, cigan«, tarnjal je, »ta me je pa naredil, ta! Kaj bo, kaj bo, če mi pogine konj, s čim se bom živil, s čim —? O Bog daj, da bi ne bilo —!«

In Bog je dal, da ni bilo.

Strijček pa je hitel, kar je mogel, da je spravil ciganjščaka s poti. Na prihodnjem sejmu se mu je posrečilo prodati ga. Potem pa je kupil drugega konja od domačega človeka, s kojim tovari in opravlja svoj posel še dandanašnji.

Gospodov dan.

Kakó je pokojna
Vsa vás in raván!
Ta mir je slovesen,
Gospodov je dan!

Na vzhodu se sveti,
Vijola dehtí,
Čebela se vzbuja,
Škorjanček žgolí.

Pa zvon se zamaje,
Zapoje na glas.
Kakó oživi se
Ravnina in vás!

Po stezah, po cesti
Hitijo ljudjé,
Resnobno jim lice,
Pobožno srcé.

Na palico vpognen
Opira se mož,
Otrok pa ob poti
Nabira si rož.

Molitvenik vzelo
Sabój je deklè.
Tja v cerkev na griču
Vsa množica vrè.

Kakó nas prijazno
Zvon vabi glasán:
Molíte, molíte,
Gospodov je dan!

F. Krek.

„Slava Vodníku!“

I.

Vodníku.

Razkrit je kip. — Na onem mesti,
 Kjer delal si za narod svoj,
 Živeč le zanj v ljubezni zvesti,
 Postavljen spomenik je tvoj;
 Mi vijemo ob njem spomine
 Iz tvoje, naše zgodovine . . .
 Grenkó-sladak je pač spomin:
 V minule dni okó nam gleda,
 Kar gleda, to je dedov beda,
 A ti, Slovenov prvi sin,
 Glasnik si prvi njih vrlin!
 Glasnik, vodnik! — Navdušen glas
 Poslal si v mesto, trg in vás,
 Da oživela bi beseda,
 Očetov glas na rodnih tleh . . .
 Ostrmel ded je v glasih teh:
 Kar čul je v teku davnih časov,
 To slišal je iz tvojih glasov!
 In zbistril se je vid mračán
 In z novo silo se pričelo
 Pokojno je, duševno delo,
 Slovenstvu vstal je lepši dan!

Globoko nam v duši
 Klic žije glasán,
 Navdušena pesem:
 »Ilirija, vstan'!«
 »Slovenija, vstani!«
 Prepevamo mi;
 Ne peli bi tega,
 Da nisi žil — ti!

Tod zreš na nas! . . . Na onem mesti,
 Kjer delal si za narod svoj,
 Živeč le zanj v ljubezni zvesti,
 Razkrili spomenik smo tvoj.
 Iz pesmij ti pletemo lovor,
 V slovesni spev se zlija govor:

»Po tebi ni sina,
 Ne hčere biló:
 Dovólj je spomina,
 Te pesmi pojó!«

Izgubil je s tabo
 Vodníka naš ded;
 Kot prvega pevca
 Slavi te naš svet.

V blagosti dneh in dneh nezgode
 Slavil te rod hvaležni bode —
 Naš prvi pevec Valentin,
 Da večno žil bi tvoj spomin! —

A. Funtek.

II.

Ob slovesnem razkritju

Vodníkovega spomenika.

Kaj li pač pražnje tako naodeta je danes Ljubljana,
 Zorni nevesti nalik sredi slovenske zemljé?
 Bo-li visoki jo gost počastil sè svojim pohódom,
 Mórda obišče jo car, mórda kraljica krasná?
 Praznik praznuje Sloven, sijajni svoj národni praznik,
 Njemu v hvaležni spomin, ki mu buditelj je bil.
 Žarno zaznál se je dan — prisvetil je v mili nam zôri —
 Lep kot nijeden pred njim: naše zavednosti dan.
 Vzbudil je narod iz sna, in narod goreč je prihitel,
 Kazat hvaležnost in čast njemu, ki bil mu vodník.
 Bronast na marmorju kip postavil je možu Vodníku
 V trajne zahvale dokaz, v večne ljubezni pomník.

Valentin Vodnik.

Danes pa zbral se nešteti je v stolici zemlje slovenske,
 Slavlje prekrasno slaviti: soho spominsko razkrit. —
 Padel je zástor . . . In rod z navdušenim srcem pozdravlja
 Pevca Ilirije, sôlz rôsno je mnogo oko.
 Kaj ne? Kakó ne? Krasàn je v sreči in svóbodi zlati
 Robstva bolesteni spomin, sveto rešnika ime.
 Robje pa bili smo mi; trdó nam je rámena žulil
 Jarem tujínstva, temà krila je naše nebo.
 V temi zasnil je zor rešnika Vodníka na nebu:
 Bujno prodril je temò, jasno med nas posijal.
 Danes pa — praznik le-tá pričuje, da svita se v jutru
 Lepši, še lepši nam dan, polne svobodnosti čas.
 Skoraj bo, skoraj bo tu . . . Le srčno za njim — za Vodníkom —
 S praporom bojnim naprej dvignimo, bratje, se v boj!
 Blagor mu, kdor se za dom očetni bojuje, žrtvuje:
 Národov sveti vladar blágoslov svoj mu rosí,
 V sreih potomcev živi vekovito v svetlôbi nebesni,
 Z lávorom zlati spomin venča hvaležni mu sin!

M. O.

III.

Vodníku,

povodom odkritja njegovega spomenika.

Odstrt je kip. — Pogledov tisoč jasnih
 Obrača se na spomeník.
 Odstrt je kip — in vzklikov tisoč glasnih
 Odmeva: Slava ti, Vodník!
 Postavil rod ti kip je vekoviti
 In danes ti ga z venci slave kiti.
 Tod živel si, tod deloval, — ne záse,
 Temveč za dragi narod svoj.
 Modric nečuvenih slovenskih glase
 Mu prvi bajal duh je tvoj.
 Strmeč poslušal prs je tvojih jeke,
 Poslušá še je in je bo na veke!
 Pastir duhovni pasel si naš narod,
 V svetišči vcepljal vanj krepost;
 In kot učitelj rahlo v mladi zarod
 Naukov vsajal si blagost.
 V svetišči, v šoli, v miru, tudi v boji
 V prospeh si živel domovini svoji.
 Mrtvó telo strohnelo ti je v zemlji,
 Duh tvoj med nami pa živí;
 In spomeník na kamenitem temlji
 Nam glasno danes govori:
 »Spomin si več en v narodu osnuje,
 Kdor Bogu, bratu, domu se žrtvuje!« —

A. M.

Dr. Gregorij Oglâr (Carbonarius de Wieseneck).

(Spisal A. Koblar.)

Slovenci imamo mnogo móž, ki so se rodili v priprostih kmetskih hišah, a vspeli se z bistro glavo do visoke slave in časti, da so postali ponos domovine. Med take može štejemo tudi dr. Gregorija Oglârja, ki je še v dijaških letih po šegi tedanjega časa polatinil svoje ime ter se pisal »Carbonarius«, in pozneje, ko je postal plemenit, dobil še priimek »pl. Wieseneck«.

Kratek životopis tega slavnega moža je najprej spisal Nakelski župnik Blaž Blaznik, in ga nam ostavil v svoji rokopisni »Materialiensammlung«. Ta spis je porabil F. X. Legat, ter ga priobčil v »Mitth. des hist. Ver. f. Krain« l. 1851 str. 71. Po tem sostavku so posneli tudi, kar pišejo o Karbonariju: Dimitz, Geschichte Krains, IV., str. 78; Vrhovnik, Zgod. Nakelske fare, str. 116; Trdina, Zgodovina slov. nar. str. 119 in Parapat, Letopis Mat. slov. 1870 str. 125.

Našli sta se zadnji čas v Šenčurskem farnem arhivu pri Kranju dve izvorni listini, ki nam podajata nekaj zanimivih podatkov za životopis tega slavnega našinca. Prva je pismo, s katerim je cesar Leopold povzdignil Gregorija v stan plemenitnikov, in druga je rusko pisano priporočilno pismo, katero mu je dal car Peter, potujočemu v Rim. Na podlagi teh dveh listin¹⁾ naj tu nekoliko dopolnim, oziroma popravim, prejšnje nedostatne životopise o našem Oglârju.

Porodil se je Gregorij Oglâr 12. marca leta 1651 v Naklem na Gorenjskem, v hiši, kjer se še zdaj reče »pri Voglârju«, in nosi štev. 39. To hišo, kakor zdaj stoji, sozidal je l. 1725 Gregorijev nečak, Matej Voglâr, oče duhovnikov Jurija in Josipa. Gregorijevemu očetu je bilo ime Martin, materi pa Alenka. Oče je bil imovit in pobožen kmet, ki se je zelo brigal za olepšavo farne cerkve. Izmed svojih šestero otrôk je drugorojenca Gre-

gorija poslal v šole. Kje je obiskoval nižje šole, ne vémo. Dné 8. okt. 1671 je kumoval v Naklem in se je podpisal v krstni matici: »studiosus Gregorius Carbonarius«. Po želji očetovi bi bil menda imel postati duhovnik, a podal se je v Rim, kjer je dovršil svoje višje študije, in je postal doktor zdravilstva. Poprej je bil pa neki še na avstrijskih tleh povišan v doktorja modroslovja. Imenovan je bil potem deželnim zdravnikom za Koroško in Kranjsko. V tem poslu se je odlikoval s toliko učenostjo in spretnostjo, da je zaslovel daleč na okrog. Vsled tega ga je izbral cesar Leopold I. leta 1688 izmed mnogih slavnih zdravnikov cesarstva, in ga poslal v Moskvo za zdravnika carjem ruskim »svojim najdražjim bratom«. Carovala sta tačas mlada brata Ivan in Peter pod varstvom starejše sestre Sofije. Od leta 1689 do 1725 je bil pa Peter I. Veliki sam car obširni Rusiji. Prehodil je Peter mnogo evropskih dežel, da bi proučil zapadno kulturo in jo potem uvel v Rusiji. Na teh potovanjih ga je prej ko ne spremljal osebni zdravnik Greg. Karbonarij. Na ruskem dvoru je Gregorij zvesto služil carjem, pa tudi dobro zastopal našega cesarja zadeve, posebno za časa, ko je bil v Moskvi naš poslanec Ivan Ign. Kurz. Izvrstno je tudi delal na prid katoliške vere in si z vso pridnostjo prizadeval, da bi se ista na Ruskem zopet udomačila in utrdila.

Vsled mnogih zaslug za našo stvar je cesar Leopold dné 3. aprila l. 1694 Gregorija Karbonarija in vse njegove potomce vseh časov povzdignil v »plemenitnike ščitnikov in oprod svetega rimskega cesarstva«¹⁾ z vsemi pravicami, kot da bili rojeni iz plemenitega rodú. Njegov grb se takó-le opisuje: »Ščit je razdeljen na štiri dele. Prvo in četrto črno polje ima zlatega leva s pomoljenim

¹⁾ Odposlali sta se ti dve listini v Rudolfsče Ljubljansko.

¹⁾ Izvirno plemenitsko pismo ima deset perg. listov s krasno naslikanim grbom Karbonarijevim. Cesarjev pečat je odtrgan.

jezikom. Lev s spredno desno šapo (taco) drži puščico, rep pa nese precepljen in zakrivljen. Drugo in tretje polje je rudeče in ima vpodobljeno srečo, stoječo na krogli. Nad ščitom leži odprta čelada, nad njo velika zlata krona, iz katere se dviga lev s puščico. Na eni strani čelade in ščita visé bela in rudeča, na drugi pa rumena in črna peresa.« S plemenitskim pismom dovoljuje cesar, da se smejo Gregorij in vsi njegovi nasledniki obojnega spola imenovati: »Carbonari de Biseneg«. Ob enem imenuje cesar Leopold Karbonarija svojim (cesarskim) svètnikom. Enako čast mu podeli tudi ruski car.

Petru Vèlikemu je Karbonarij zvesto služil 28 let. Kazal je veliko izkušnost in imel izredno prakso v zdravilstvu, kakor mu je car sam pričal v naslednjem priporočilnem pismu, katero mu je dal 22. aprila 1714. Gregorij bi bil rad videl še enkrat svoje domače, in zato se je odpravil z ženo in posli proti Avstriji. Pismo se glasi po izvirniku, a z latinico prepisano, tako:

Bóžjeju pospèšestvujúščeju mílostiju Mi Petr pérvij, car i samodéržec vserosíjskij, i próčaja, i próčaja, i próčaja: objavljájem sim, komú o tom védati nadležít, ponéže objavítelj segó, príslanu ko dvóru Nášemu ot cesárskogo veličestva Rímskogo v slúžbu Nášu dóktor Grígorej Korbonárij de Bizenek biv v slúžbe Nášej dvádesjat šestj lét, vo vse to vrémja Nam služil véрно i iskústvo i postúpok imél izrjádnó, jáko nadležít dóbromu i iskúsnomu dóктору imétj. A níně dlja svidánja s sródniki svojími prosíl Nas ob ótpuske svojém vo otécestvo svojé v Germániju, i Mi po želániju jevó kúpno z ženóju i s ljudmí ostjúdi v Germániju i vo Itáliju ilí kudí v drugíje óblasti on poželjájet odpustítj poveléli, i da bi jemú vezdè svobodnějšij i bezzaderžáteljnjij putj bil, togò rádi presvetlějšago i deržavnějšago velikogo carjá Jegó cesárskogo veličestva Rímskogo i korolévskih veličestv ljuběznějših brátij i družéj Náših prósim i najjasnějših réčej pospolitih i prótčih vsěh, kto šim pásom upotreblén býti mózet blagovolíteljno želájem, da bi ónogo dóktora z ženóju jevó i s ljudmí in soimějúščimi veščmí v putí jěduščago propuskátj vezdè bez zaderžánija poveléli i činili vsjakoje vozmóžnoje spósóbstvo, začtó i Mi v rávnih slučájah projězžájúščim v Nášej impériji poddánim ravnoměрно vzdavátj ne ostávím. A vo svi-

dětelstvo togò jevó svobodnogo projězdu dan jemú sej Naš pas za Nášeju cárskogo veličestva pečátju.

V Moskvě léta 1714 gódu, aprěla 22. dnja.

Po ukaz, jegó cárskogo veličestva podpisal sekretár Mihájlo Šafirov.«

Pritisnen je velikansk carjev pečat.

Drugi životopisci trdijo, da je car Peter poslal Karbonarija v Rim pogajat se s papežem zarad zedinjenja pravoslavne cerkve s katoliško. Ali je bilo to diplomatsko njegovo potovanje isto z zgoraj omenjenim v domovino, ni mi mogoče dognati. Gotovo je le, da je Karbonarij, vračajoč se, obolel v Kranju, in da se je zdravnik Heine zastonj trudil, da bi mu rešil življenje. Umril je v tem mestu, blizu svojega doma, kot dober katoličan, ne zapustivši otrók. V Kranjski mrtvaški knjigi se bere: »Dné 2. febr. l. 1717 ob 1. uri popoldne je pobožno v Gospodu zaspal po prav lepo prejetih vseh sv. zakramentih presvetli gospod Gregorij Karbonarij pl. Wieseneck, star sedemdeset (r. 66) let.« Znano je, da je carja Petra gnalo, ne vémo, ali politika, ali milost bóžja, k zedinjenju z rimsko cerkvijo, in da je na to tudi javno deloval. V dosego te imenitne svrhe je namenil pač pravega moža, namreč bistrumnega katoliškega Slovenca Oglárja. Bog zná, ali bi ne bila ta Oglárjeva pot v Rim imela ugodnega uspeha, ako bi je mu ne bila prestrigla prezgodnja smrt.

Priimek »de Wieseneck« si je izbral Karbonarij zarad tega, ker njegova rojstvena hiša leži v voglu travnika, razgrinjajočega se na vzhodno stran Nakelske vasi. V oporoki z dné 21. marca 1716, katero je dal izvršiti po Jan. Jakobu Schillingu, spomnil se je domače vasi, ter jej je poklonil najpotrebnišo reč — vodo, v dveh tekočih vodnjakih. Podaril je za to vodovajo (ki je obširno opisana v »Zgodovini Nakelske fare«) 5000 gld., Nakelski cerkvi je pa zapustil 100 gld. za mašno ustanovo.

Slava in več en spomin takemu odličnemu Slovencu, ki do smrti ni pozabil na svojo vero in svoj narod!

O spiritizmu.

Kritična studija.

(Piše dr. J. Janežič.)

(Dalje.)

Spiritiških sednicah ne gré vselej vse prav gladko, tudi se ne zgodi vedno, kar želé prisedniki. Duhovi hočejo večkrat zabavati spiritiste na svojo roko. Držé se pa stare prislovice: *variatio delectat* — razlika mika, in tako spravijo na dan najrazličnejše reči. Zaradi preglednosti smo razdelili pojave v vrste, a v istini se javi vse vprek.

Svetli pojavi, s katerimi smó se pečali zadnjič, nastopajo redko sami, ampak le spremljajo druge, ali so jim za uvod ali za konec. Običajno pa se nahajajo svetli pojavi pri usnovah. O teh smo splošno že govorili, tudi smo eno že na drobno naslikali, tukaj se bomo še nekoliko bavili ž njimi, da je poznamo natančneje.

Usnove.

Usnova v spiritiškem smislu je vsaka prememba nečutnih tvarin v čutno telo, kadar ne delajo znane naravne moči. Tako pokažejo duhovi razne reči: sadje, cvetice, orodje, knjige itd., kar sevéda ni istinito, ampak ima le za trenotek vidno podobo.

V ožjem pomenu pa je usnova samo podoba človeškega telesa ali posameznih delov brez istinite snovi. Profesor Crookes nam to-le poroča: »Sedeli smo pri luči okrog mize, kar se prikaže izpod mize ven lična mala roka in mi poda cvetico; to se je ponovilo trikrat v prestankih, kar mi je dalo zadosti časa jo dobro opazovati, tako, da sem se prepričal, da je bila tako prava roka, kot je moja.

Pri drugi sednici se je igrala mala roka, podobna otročji od komolca doli, okrog pasa gospe tik mene sedeče, potem se je obrnila k meni, potepljala me je po rami in me cukala za suknjo.

Zopet ob drugem času smo videli palec in kazalec trgati lističe rožne na

gosp. Home-ovi gumbnici, in je pokladati pred prisedniki.

Videli smo tudi roko igrati na harmoniko med tem, ko smo držali posrednikove roke.

Zazdelo se mi je, da niso roke in prsti vselej živim prav enaki, ampak bolj podobni megli v podobo človeške roke zgoščeni. Tudi se ne utisnejo te prikazni vsem enako. Prvi n. pr. vidi samo gibati ali plavati cvetico, drugi vidi že cvetico v neki svetli megli, tretji pa vidi celó roko nosečo cvetico. Navadno so le prsti in dlan popolno razviti, od členka ali komolca gori se razredí v megleno senco.«

Ako se take roke dotakneš, čuti se včasih ledena in mrtva, včasih pa živa in gorka, da, segla je tudi že v roko prisednikovo, in jo potresla tako krepko, kakor jo strese najboljši prijatelj. Pri neki taki priložnosti je hotel Crookes usnovano roko obdržati v svoji roki, a izvila se mu je brez boja: kar raztopila se je v sopar in je izginila iz njegove pesti.

Najbolj se je Crookes pečal v spiritiških usnovah s 16letno gospico Florence Cook, pozneje omoženo Corner. Več tednov je stanovala v njegovi hiši. Njen duh se je imenoval Katie King, ki je bila hči angličanskega pastorja in je pred 200 leti živela v službi kraljice Katarine. Tri leta je ta duh zabaval londonske spiritiste in omajeval celó trde učenjake.

Poslušajmo poročilo Coleman-ovo o seji v hiši Luxmoore-ovi dné 21. maja in 18. novembra 1873.

»Posrednici Florence Cook smo najprej roki zvezali s trakom, konca smo zapečatili, dalje smo jej deli vez okrog pasú, trdno zavozljali, sešili in zapečatili. Konce vezi smo potegnili pod vrati iz sosedne sobe v sednico in tam na

tleh privezali, tako, da ni bilo dekletu mogoče vstati in biti po koncu.

Na ta način smo se zagotovili, da Florence ne more iz sobe, bodi že duh kjerkoli. V trenutku, ko je izginil duh, stopili smo v sobo, kjer je slonela posrednica upognena do tal in je spala oblečena v črno obleko. Duh pa se jej je prikazal v čisto belem ogrinjalu. — Prikazen sama se je vršila tako-le:

Podoba Katičina je stopila v sobo. Zapazil sem, da je bila lahkotno ogrnena v belo obleko z dolgimi rokavi, pokrita s čepico na glavi, z dolgimi trakovi in trdo namazanimi lasmi.

Vstopivša pozdravi slehernega po vrsti: „Kako se imate g. Coleman? Kako gré gospici Dickens“ (prijateljici Florence, moji pastriki)? Obstala je pred edinim tujcem v sobi, za čegar ime je vprašala. Gospod Luxmoore je sedel pri vhodu v stransko sobo pri svetilki, katero je popravljal po navodu „duhovem“.

Stavil sem duhu nekoliko vprašanj, da bi ga bolje spoznal in sodil. Ker pa sè svojega sedeža nisem dobro videl, kaj se godi, reče mi duh, naj sédem blizo svetilne poleg Luxmoore-ja.

Najprej vprašam duha, ali je v nogovicah, in odgovori, da ni. Na to privzdigne nekoliko svojo obleko in nam pokaže boso nogo, katero postavi na koleno gospe Corner-ove.

Na mizi je ležala slikana podoba Katičina, posneta po fotografiji. Katica vpraša, ali sme sliko pogledati. Za dovoljenje se vljudno zahvali, spozná takoj sebe in reče: „Oh, to sem jaz!“ Pritisne sliko na prsi in reče zopet: „Oh! to sem jaz! Prav hvaležna sem Vam, prav veliko hvalo dolžna.“

Na mizi je ležalo več pól papirja in svinčnikov. Prosim Katico, da bi kaj zapisala. Poseže za zagrinjalo, nese proč stol in séde nanj. Podajo jej pól papirja in svinčnik. Nato poprašuje, kaj naj zapiše.

Ko je zvedela, kaj želim, sédla je na stol, nastavila je koleno ter začela pisati. Ker pa je bilo na kolenu premehko in prenerodno, poprosila je trdne podlage. Podajo jej tudi to. List, pisan na gospoda Colemana, podajamo tu zaradi zanimivosti. Tako se glasi:

Dragi moj prijatelj!

Prosili ste me, naj Vam pišem nekoliko besedij. Želim Vam vspeha pri spričevalu za sodnika Edmonds-a. (H. Coleman je prej povedal, da izdeluje to svedočbo.) Dober mož je in resen delavec. Pošljite mu moj udani pozdrav. Poznam ga dobro, dasi on mene ne pozna. Moč moja gine, zato bivam z mnogimi vošili

Vaša

odkritosrčna prijateljica

Katie King.

Gospod Coleman je list glasno prebral in duha opozoril, da list še nima naslova. Katica urno vzame pismo, zgane je lično na kolenu in zadej postavi napis: Mr. Coleman-u.

Na željo tega gospoda je Katica dala neki gospej poljub in je udarila z nogo ob tla, da smo se prepričali, da more napraviti ropot.

Dovolila je tudi gospodu Coleman-u prijeti s prsti njeno krilo in prepričati se, da je prav kot navadno drugo oblačilo. Ob koncu je šla okrog v sednici ter stisnila vsakemu lahno roko, kakor je navada.

Ves ta čas — seja je trajala čez poldrugo uro — je bila prikazen duha taka, kakor bi bila prava naravna živa mlada žena, ki nas je zabavala, vendar pa vedno na svojo posrednico strahom pazila, da ne preide njena usnovna moč, ako se prerano vzbudi ali drugače vzdrami.«

Tako in enako se je godilo cela tri leta v raznih okoliščinah, tudi ob popolni svetlobi, da so mogli »duha« celó fotografovati. Kar naznani nekega dné Katica, da se mora povrniti v kraljestvo čuhov. Zadnje večere so poskušali posebno veliko, pri tem prav skrbno opazovali.

Najprej so gospe nadrobno preiskale posrednico in jo na to zavile v platneno vrečo, da se sama ni mogla nič ganiti; tako zavito so položile na divan in jo privezale z vezmi, vezi pa zapečatile. Vse skupaj, klop in posrednico, so postavili v pripravljeno sobo. Dva fizika, Crookes in Varley, sta privezala posrednici na noge žico refleksijskega galvanometra, kar je moralo izdati vsak njen gibljeje.

Ko se je pa »duh« vse eno prikazal, poprosi ga Crookes, naj izvoli utakniti svoje roke v posodo raztopljenega jodkalija, a magnetna igla se ni ganila, kar bi se bilo pa zgodilo, ako bi bil »duh«

nosil na nogah pritrjene vodilne žice. — Po takem potu so se vsi prepričali, da gospica Cook ni igrala uloge »duha«.

(Dalje.)

Strupene rastline.

(Piše S. Robič.)

IV.

No nas je dr. Biacowsky učil rastlinstva, kazal nam je došlim na botaniški vrt stari možiček, ki je ondi opleval cvetice in snažil gredice, neki dan s prstom na rastlino ter vzkliknil: »Atropa Belladona, tri jagode enega konja!« S temi besedami nam je hotel povedati, da bi tri jagode te rastline zadostovale, konja umoriti. No, dasi je páskvica ali volčja črešnja (Atropa Belladona; L.) ena izmed najbolj strupenih rastlin v naši lepi domovini — kar bomo kmalu čuli —: tako huda vendar ni, da bi tri jagode njene že konja usmrtili. Oglejmo si tedaj bolj nadrobno to strupenico!

Jako debela, valjasto razrastla, zunaj umazano rumena, znotraj bela korenina poganja kvišku kake 3—5 čevljev visoko, pri vrhu navadno trirogovilasto okroglo steblo, ki je z vilčasto razrastlimi vejami rogovil, potem s cvetnimi receljni in s čašicami vred gosto kratko žlezasto-dlakasto. Zelnati, ploščnato receljnasti špičasto jajčasti, ali pa tudi eliptični celorobi listi stojé na stebelu premenjavno in v njih pasihah še po dva in dva nasproti si stoječa manjša lista na prav kratkih receljnih. Večji listi so 3—5 palcev dolgi in poldrugi do 2½ palca široki; manjši pa so poldrugi palec dolgi in ¾—1½ palca široki ter v dnu bolj okrogli. Tem slični listi stojé tudi po vejah po dva in dva skupaj, eden večji poleg drugega manjšega. Na listih se rada zaredi mikroskopna glivica iz rod-bine »Phyllosticta«, ki še ni opisana. Iz pasih vej in listov visé posamezne,

le redko po dvoje skup, na kimastih, 9—12 črt dolgih receljnih 12—14 črt dolgi in osem črt široki valjasto-zvončasti cvetni venci, ki so pri dnu zelenorumeni in rujavkasto-žilasti; pri vrhu pa umazano vijoličasto-rujavi. Prašnikov je pet, pestič je eden, ki se razvije v mnogosemensko svetlo-črno, nekoliko potlačeno, z rožno-rudečim sokom napolnjeno jagodo, črešnjeve podobe in velikosti, ki čepi na čaši zvezdasto razprostrti. Ta rastlina spada med razhudnike (Solanaceae) in se nahaja po gorskih gozdih in lazih na Notranjskem in Gorenjskem; posebno obilno je je v kamniški Bistrici in v borovniški okolici in se razcveta meseca junija in julija.

Lepe, sladke jagode so že gostokrat zapeljale ne le nevedne otroke, marveč tudi odrastle, celó stare možake in ženice, da so je užili in si tako provzročili hude bolečine, čestokrat tudi prerano smrt. Tacih pomilovanja vrednih dogodob čitamo pogostoma v raznih časnikih, še večkrat pa je čujemo na lastno uho. Pecirka je v svoji že trikrat omenjeni knjigi marsikatere zabeležil; a pustivši njegove dogodbe pri miru, navedem samo dogodbo, ki se je pripetila dné 9. julija leta 1853 v mojem rojstnem kraju.

Dva dečka, Janez in Pavel po imenu, ta 11, oni 12 let star, pasla sta ovce. Popoldne naleti Janez na volčje črešnje in se jih nazoblje. Ker so mu šle v slast, kliče in vabi tovariša, naj pride še on posladkat se ž njimi. Pavel, ne bodi len, hiti brzih korakov k njemu, kadar pa doide, toži mu Janez, da ga boli glava in grize v trebuhu; zato se

jih Pavel ne dotakne, marveč se povrne k ovcam in jih tira domov, pustivši tovariša na pašniku. Ker ni bilo Janeza z ovcami domov, gre ga zjutraj oče iskat in najde ga pod košato hibo (bukvo) mrtvega ležati; dvigne ga ter nese domov. Žalostna dogodba se je kmalu raznesla po vsej župniji in pride tudi gospóski do ušes, ki županu ukaže, naj marljivo preiskuje vzrok smrti dečkove, in dogodek, kolikor le možno, hitro naznani. Klasično je bilo županovo naznanilo gospóski v Kranjski gori. Glasi se:

Von Löblichen Erlasse von 10 Juli 1853 ist fördert wurden, dass am 9. d. M. soll ein Sohn des Johann Pintar von Wald Hs N. 12 Todtgefunden wurden. Ich lauf gleich hienauf der Vater Johan Binter hat seinen Sohn schon zu Haus getragen. Wen ich hienauf komme ligt der Knab in der Laube oder vor Haus ich schaue den Knaben an und bemerk eine auf geschwolenen Pauch dan aber den linken Augen ein

blaven flök und untern augen eben so Weste und Hossen war alles aufgemacht ich frage den Vater wieer geligen ist, er sagte ich habe in gefunden unter einen Buchbau und sthwischen Lipen und Mund hat ein rote Jagode gehabt, i. t. d. . . .

Ich denke das der Knab auf Jagode einen giftigen Spinach oder andere Güftige sache genüssen hat, oder eine March entzündung wo aber diesse Verletzung bekommen hat wird warscheinlich in schwerigkeiten des Todes in der Steiner herum gewalzt und geschlagen.

Taka je bila včasih tu pa tam uradna nemščina! In vendar je mnogim bila ljubša, nego naš mili slovenski jezik. Tudi ta nemščina je bila strupena rastlina, ki se je dolgo časa košatila na polju slovenskem. Kajpada se je treba našim mladim — pa tudi starim — čitateljem te strupenice, namreč pokvarjene nemščine in z nemščino namešane slovenščine, skrbno varovati.

Matej Cigale — slovenski jezikoslovec.

(Spisal J. D.)

No smo naznanili v tem listu smrt slavnega rojaka Mateja Cigaleta, izrekli smo nado, da mu bomo mogli postaviti v »Dom in Svet«-u mal spomenik. Ker je njegovo življenje že popisano v »Slovanu« (l. 1887) — kolikor sklepamo — po izjavah in po narekovanju pokojnika samega, in ker je njegovo delovanje na pravniškem polju tudi dovolj označeno v »Slovenskem Pravniku« (t. l. 5. šte.), zato nam pač ne ostaja drugega¹⁾, kakor da ga tu ob kratkem narišemo kot jezikoslovca.

¹⁾ Le nekaj doneskov si drznem dodati o njegovi osebnosti. Kot dan njegovega rojstva je zaznamovan v krstni knjigi vikarijata Črni Vrh nad Vipavo dan 12. septembra 1819. Njegovo ime je zapisano »Cigole«, kakor mnogi izgovarjajo to ime v onem kraju. To ime je v črnovrški župniji precēj znano, a še bolj je bilo nekdanj. Za tri hiše vém, katere so izgubile ono ime, tudi rod Cigaletov se je skoro poizgubil — gospodarji niso imeli možkih potomcev, tudi naš Matej jih nima. Slovensko pač to ime ni. »Zigal« in enaka se dobé menda na Tirol-

Matej Cigale je mnogo pisal po »Novicah«, začéni leta 1848 in končavši leta 1884; skoro vsi spisi so jezikoslovni. Ako človek prebira te spise, dobi iz njih tako lepo podobo preblagega značaja in korenitega učenjaka, da se mu mora takoj prikupiti. Srečen slovenski narod, da je imel (žalibog: imel!) takega sina! Koliko se je trudil Cigale za povzdigo in napredek slovenskega jezika, kaže nam vsak spis. Vedno povdarja piljenje jezika. (»Nov.« 1881: »Slovenski pisatelji, na pilo nikdar ne pozabite!«) Tam

skem in še drugodi. Na domu pokojnikovem v Dolenjih Loméh, h. šte. 12, živi še sedaj njegov starejši brat Kašpar. Pravi se po domače hiši »pri Petriču«. Zato so tudi pokojnika imenovali domačini »Petričevega dohtarja«. Ko sem bil še majhen, pravili so mi doma to-le dogodbo iz Matejeve mladosti: Oče njegov je bil silno oster, pa tudi hud mož Nekoč se je primerilo, da je Matevžek na paši — moral je kot deček pasti domačo čedo — izgubil eno kozo in je ni mogel takoj najti. Plašen prižene deček domov svojo čedo in pové dobri materi, kaj se mu je zgo-

ima tudi važni rek: »Dan danes naj bi — tako ménim jaz — ne prijel za pero nihče, dokler se ni temeljito naučil in navadil slovnice, sosebno tega, kar je najti o sintaksi v Miklošičevi prim. slovnici, v Navratilovi monografiji o glagolu, in drugih raztresenih spisih, in pristaviti bi se še smelo, — dokler se ni dovolj seznanil saj s hrvatsko-srbsko knjigo, da ne bi se zaljubljal v kake slovenske posebnosti ali idijotizme, ki morebiti pri vsi dozdevni lepoti svoji z višjega, z obče-slovanskega stališča nimajo nikake cene.« Po njegovem mnenju »so pglavitna reč narodu koristne vednosti in znanosti«, toda biti morajo v lepi obliki, in zato kara nekatere učenjake slovenske, katerim ni za lepoto jezika čisto nič mar. (Nov. 1881.) Ko trebimo jezik, imejmo ta namen, da približamo Slovence čisteje govorečim Hrvatom in Srbom. To je Cigaletovo geslo, katero vedno ponavlja: bližanje s Hrvati in Srbi v jeziku, ker smo že bratje po krvi, in po zemljepisu sosedje, ene in iste bodočnosti deležniki. Zato graja (toda nikdar ne ostro, marveč tako milo, tako skromno, da ni mogel res nikogar razžaliti) tako pisarjenje, s katerim bi se le oddaljevali od Hrvatov in Srbov. Če pregledamo splošno njegove nazore, kar zadeva besedoslovje in skladnjo (sintakso), kolikor je namreč

dilo. Ta je poznala svojega moža, in strah jo je prevzel, kaj bode z dečkom. Zato ga skriva pod kadjo v kleti, kjer ostane dva ali tri dni — v strašnem zaporu, le mati mu nosi skrivaj jest. A to je pomagalo ohladiti očetovo jezo, kajti, ko je prišel sinko zopet na dan, ni mu storil oče nič hudega. — Mladega dečka je gnalo v šolo. Povsodi, bodisi v domači šoli, bodisi v Idriji in pozneje v Gorici, odlikoval se je po nenavadni pridnosti in vstrajnosti. O tem mi je večkrat pripovedoval bivši njegov tovariš, ki je pa pozneje šolo na kol obesil. Domača hiša je bila dokaj premožna, da je mogla premagati obilne stroške njegovega šolanja; zlasti pozneje, ko se je bil podal v Gradec in na Dunaj. Brat računil troške na par tisočij. Pokojnik ni hotel utrgati svojemu učenju nič časa in tudi ni hotel poučevati, kakor mnogi drugi, ki s tem mnogo prihranijo starišem svojim. — Ko je bil na Dunaju, prišel je nekaterikrat domov na počitnice, dajal domačim dobre svete, pa tudi s krščanskim svojim mišljenjem in vedenjem lep izgled. Svoj domači kraj je vedno cenil, domači govor mu je bil vedno v čislih, in v slovarju se je tudi dokaj nanj oziral.

Uredn.

tega blaga v »Novicah«, nahajamo nekako te-le:

Lok. sing. pišimo *u*, ne pa *i*, v zakonu, ne: v zakoni, kakor to hoče Levstik, ker se tako tujimo Hrvatom. Tudi Miklošič piše *u* samo zaradi tega, in sicer celó za ozkim soglasnikom, n. pr. na polju; pozneje je Cigale za ozkim soglasnikom pisal *i*.

Nepravilen je gen. pl. na *ij* od onih samostalnikov, ki se končujejo v gen. sing. na *i*, svetuje pisati gen. pl. *í*, na pr. očí.

Oblike *je, ja*, (pron. pers. 3. za srednji spol) so sicer pravilne, pa blagoglasje trpi. N. pr. Čemu hlapcu pivo? Pije *je* (m. pije *ga*). (Več izgledov »Nov.« 1868, str. 12.) Tako ne pišejo niti Hrvati, niti Rusi, imajoči vsi mesto *je: ga, jih*. To doslednost imenuje celó: Consequenzreiterei.

Oblike: *pisanije, razpotije, možije* m. pisanje, itd. imenuje rococo-oblike. L. 1857 je poslal z Dunaja »Novicam« »važno pravilo, ki ga nima nobena slovenska slovnica, in katero sem od gosp. Miklošiča zvedel«, namreč: pomanjšavna pritiklina *ica* se pri imenih žensk. spola le takrat smé rabiti, kadar se ime končava na *a*, žena, ženica; kadar pa se ime končava s soglasnikom, se pomanjšuje z *ca* ali *ka*, torej: stvarca, živalca, ter podpira trditev z izgledi iz staroslovensčine in srbščine.

Oblika *koi* m. kateri mu ni po godu.

Od samostalnikov na *išče* se ne delajo vsi prilogi s končnico *šk*, kakor gledališšk, ampak večinoma na *-en*, strniščen, itd., in stsl. ima vedno le *-en*, in nobenega na *sk*.

Pri glagolih, sestavljenih s predlogi *vz, iz, s, z*, ozirati se je na stsl. in slovanske slovarje, da bodemo prav pisali; piše se: spoznati = erkennen, ne: izpoznati.

V dualu za ženski spol naj glagoli ne dobivajo osebila *i*, n. pr. dve ženski st**i** bili, ukazuj**eti**, ker stsl. ima povsod v obeh spolih *a*, (jesta), tudi ni blagoglasno.

Pišimo da d **ó** mesto da d **é**, da bomo umevni Hrvatom; dalje: tuje c mesto ptujec, ker je prva oblika Hrvatom v rabi; vtisk m. vtis, vkus m. okus,

moralno m. moralično, materialno m. gmotno, stoprv m. še le, možgani mesto možjani, treba m. trebé, ker je drugim Slovanom nerazumljivo; v Levstikovem »nauku slov. županom« mu niso všeč mnogi izrazi, tako n. pr. mu ne ugaja vzrazilo m. izraz, preložiti m. prevesti, uvod m. vvod, češ, da uvod po stsl. pomeni Abzugscanal, vvod pa Einleitung, itd. Leta 1865 zagovarja pisavo *r-a* brez poluglasnika *e*, torej vrt ne vert, češ, da je taka pisava priležna jeziku, in vsak, bodi Nemeč, bodi Slovenec, bo to pravilneje čital, nego če mu zapišeš vert, kert; sklicuje se na Čehe in Slovake, pišoče jednako. Na posebnosti, n. pr. na Štajerce, se ne moremo ozirati.

Tujih besed ne smemo pisati samovoljno, ampak tako, da bo narod prav čital, torej: konkurenca, ne: concurenca, ekonomicen, ne: ojkonomicen.

Največ pa je pisal o slovenski sintaksi.

Precëj obširno obdeluje rodilnik (»Nov.« 1859). Najprej omenja, da se dá marsikaj prosteje sloveniti s celim stavkom, n. pr.: Eroberung Constantinopels: kako so Turki pod se spravili Carigrad. — Nato se loti vprašanja: ali sme stati kdaj za samostalnikom goli rodilnik? Odgovor: če se more iz samostalnika izpeljati pravi svojilni prilog na: *ov*, *ev*, *in*, *ji*, *ski*, *ovski*, tedaj ne stoji goli rodilnik, marveč se premeni v prilog. Vpraša se pa, kateri samostalniki imajo take priloge? Edino tisti, ki pomenijo žive stvari, osebe, živali, včasih kako rastlino, n. pr. nageljnov cvet. (Še zdaj lahko včasih beremo: materen, maternega, m. *materin-inega!*) Imena neživih stvari delimo v telesna (konkretna) in abstraktna. Abstraktna stojé v golem rodilniku, n. pr. jarem sužnosti, konkretna pa morajo imeti še kak prilog poleg sebe, ali pa se preminjajo v prilog s končnico *en*, včasih *ov*, *ski*, n. pr. solnčni žarki, lipovo cvetje.

L. 1868 je grajal postavljanje rodilnika pred samostalnik, n. pr. odborove seje zapisnik, češ, da je to pravilo slovenskim slovniciam neznano, tudi narod ne govori tako, niti ima Trubar kaj ta-

kega, niti Srbi (Vuk), in méni, da je to nastalo po analogiji, ker se tudi svojilni prilog stavi pred ime. Pozneje se sam ni držal tega nazora.

Adjektiv ne more imeti tožilnika pri sebi, n. pr. knjiga tri pole obsežna, živce dražilno sredstvo itd.; obsežen je izpeljan od obseg, ne naravnost od glagola.

V »Novicah« l. 1882 je izpregovoril o tako zvanem predikativnem orodniku, ki se zlasti širi po novinah. Tam uči, da so slovanski jeziki nekđaj ondi, kjer ima latinščina dvojni tožilnik ali dvojni imenovalnik, imeli v obeh slučajih orodnik brez predloga. Pozneje se je zelo pogubilo to pravilo, najbolj v slovenščini. Da je to pravilo v slovensčini, dokazuje Miklošičeva sintaksa. Cigale ni zoper tako pisanje, le da bi se res pisal orodnik, ne pa dativ, kakor se to lahko čita. Toda tudi druga pisava je opravičena v stsl. n. pr. izvolili so ga za župana.

Če Levstik piše za ‚brez‘ vedno: noben, brez nobenega . . ., ne smemo misliti, da je edino to pravo; kajti tudi sam brez zadostuje in je v stsl. in drugih slovanskih jezikih opravičen.

Oziralno zaime stranskega stavka mora neposredno slediti za ono besedo glavnega stavka, na katero se nanaša. Vmes sme stati le kak predlog, ali kak rodilnik, nikoli pa ne glagol. (»Novice« 1853 in 55.)

Zadnji sostavek v »Nov.« 1884 »Slovenske mrve« govori o povratnem zamku v stavkih, z deležnikom ali nedoločnikom okrajšanih. N. pr. sv. Andrej je od daleč ugledal križ, kateri mu je bil pripravljen; skrajšano: Sveti Andrej je ugledal sebi pripravljeni križ. Ako pa je v stavku še drug subjekt (logišk), tedaj se mora gledati na razumljivost, in se piše povratni ali pa osebni zaimek.

V »Nov.« leta 1854 izproži najprej Metelko razpravo o nedovršivnih in dovršivnih glagolih. Nato se oglasi istega leta tudi Cigale o istem predmetu spisavši: »Tudi nekaj zastran dovršivnih glagolov«, kjer uči, da »dovršivni glagoli v duhu slovanskega jezika nimajo določnega naklona sedanjega časa« in sicer dokazuje to 1. iz pomena

pravega sed. časa, ki naznanja tako dejanje, ki trpi, se godi, brez ozira na začetek ali konec. Tako dejanje pa izražajo le nedovršniki, torej morejo le ti stati v določnem naklonu pravega sed. časa. Zaradi tega pa ne smemo imeti prevelikega strahu pred dovršniki, kajti le določni naklon pravega sed. č. zahteva vselej nedovršnik, sicer je pa svobodno rabiti obojne glagole, kakoršno je dejanje, dovršeno ali nedovršeno. Vendar ima to pravilo tudi izjemo: v pregovorih namreč, v pripovedovanju, ali kadar se glagolu more pristaviti »lahko, rado itd.«, takrat smé tudi dovršnik stati v dol. nakl. sed. č., toda to ni pravi sed. č., n. pr. »majhen piskerc hitro skipi«.

2. Razvidno je pa to pravilo tudi iz tega, ker dovršniki nimajo deležnika sedanjega č.; določni naklon pa ni nič drugega, nego razkrojen priložaj.

3. Ukoreninjeno je to pravilo tudi v narodu.

Konečno omenja še čudno prikazen, da rabi Slovenec nekaj dovršnikov zoper naravo jezika tudi v dol. naklonu sed. časa, n. pr. priseči, povabiti, zahvaliti, obljubiti itd. Na to razpravo se je pozneje skliceval rad in pogosto je pogrjal napačno rabo glagolov. Sploh pa tudi še sedaj nismo prosti takih napak. Enako obdeluje Janežič to stvar v slovnici str. 206—208 (peti natis), in dozdeva se mi, da je precēj posnel po Cigaletu.

Slednjič graja še neko razvado, ki se je pritepla k Slovencem vsled tujega, nemškega vpliva, namreč rabo nedovršnikov v dol. nakl. sed. časa za prihodnji čas, n. pr. drevi pišem bratu, po nemškem: abends schreibe ich meinem Bruder, mesto: drevi bom pisal bratu. Za izgled naj bi bili Latinci, ki so silno natančni v zaznamovanju časa.

Napačno se rabi večkrat tudi deležnik; Cigale je (»Nov.« 1881) povedal, kdaj se ujema s samostalnikom, kdaj ne. Ujema se takrat, kadar skrajšuje relativen stavek, sicer pa ne, torej: govoreč o tem, omenjamo, ne: govoreči o tem, omenjamo.

Leta 1883 je pogrjal pisavo, kakor n. pr. »o tem se ga je poučilo«, dokazujoč iz slov. slovnice, da se sicer nado-

mestuje trpna oblika s povračilnim zamkom *se*, toda objekt, ki bi bil v aktivnem stavku stal v akuzativu, se predene sedaj v nominativ, torej: se je poučil, »se ga je« je čisto pogrešno. In vendar moramo še čitati jednake grde napake!

Leta 1863 je spisal najprej Svetec v »Novicah« razpravo o veznikih *an*, *anti*, *ni*, *niti*. Nato se je oglasil kmalu Cigale ne strinjajoč se v vsem sè Svetcem, da bi po Svetčevem nauku utegnil kdo misliti, da se ta dva veznika *ni* in *niti* ne smeta nikdar rabiti brez pritaknene druge nikalnice *ne* ter je postavil dve pravili: 1. Kadar se v stavku, ki nima nikalnega stavka pred seboj, z enim edinim glagolom bodi več osebkom ena zadeva, bodi enemu osebkku več zadev odreka, takrat mora se pred glagol staviti glavna nikalnica *ne*, n. pr. »Sabirajte sebi blago na nebu, gdje ni moljac ni rjda *ne* kvari.« (Sveti Mat. VI. Vukov prev.)

2. Kadar pa se v stavku ali v stavkih z več glagoli, bodi več osebkom eno in isto ali vsakemu kaj drugega odreka, bodi enemu osebkku po več zadev odreka, tedaj je že besedica *niti* ali *ni* dovolj, in ni treba še *ne*, n. pr. »niti grmi, nit' se zemlja trese, nit' se more bije o mramorji« (srbska nar. pesem). Prav živo priporoča v tem slučaju veznik *niti* mesto nekretnega *ni* in *ne*, katero ima n. pr. slovenski prevod sv. pisma. V tem, mislim, smo precēj napredovali.

Cigaletova zasluga je, da je prvi opozoril Slovence na breznaglasnice. V »Novicah« l. 1853 in 1855 je opomnil, da se stavki ne smejo začenjati s temi besedicami, l. 1862 pa je spisal v »Glasniku« daljšo razpravo, katero je bistveno ponovil v »Novicah« leta 1864 pod naslovom: »Nekoliko vrstic o slovenskem besednem redu. Ponovljen, živo potreben opomin nekaterim pisateljem.« Njegov opominj je prišel o pravem času, kajti Svetec sam, kateri je o istej stvari pisal v »Novicah« l. 1862, hvali Cigaleta zaradi tega in pravi: »Mi smo previdili, da se način, kakor smo dozdej postavljali nenaglašene besede (breznaglasnice), ne vjema z načinom naših družih slovenskih bratov.«

Cigale in Svetec sta dala povod P. Ladislavu Hrovatu, da je priobčil v programu novomeške gimnazije l. 1867 temeljito razpravo o enklitikah, posnevši pravila največ po Svetcu, kakor sam pravi v vvodu: »Cigaletu in Svetecu gré zasluga, da sta obrnila pozornost na slovenske enklitike . . . . Vpliv tega se je čutil v pisavi kmali; . . .« To vprašanje nam tako živo kaže Cigaleta za napredek v resnici unetega moža: vedno in vedno prosi slovenske pisatelje, naj se vendar potrudijo in si prisvojé ta pravila, katera je sestavil tako-le:

1. Prvotni ali glavni reki (stavki) se ne začenjajo z breznaglasnicami, če stoji na prvem mestu glagol, n. pr. veselí me, ne: me veselí; to velja tudi, če seka stavek kaka opozicija ali kak stransk stavek, n. pr. Adam, naš praoče, živel je v raji, ne: je živel v raji. Samó v teh slučajih torej devamo enklitike zoper svojo priljubljeno navado za de j, za glagol.

2. Spr edaj pa moramo staviti brez naglasnice v vseh stranskih stavkih (torej: kakor se je —, čim se je —, da se je —, ako bi se —, itd.), povsod stoji ta drobnina neposrednje za veznikom in pred participom. Celó v glavnem reku morajo enklitike v enem slučaju stati pred glagolom, ako se namreč rek ne začne z glagolom, marveč s kakim prislavom, n. pr.: Zdaj se je pripetilo nekaj, ne: zdaj pripetilo se je nekaj. — Prosteje se more gibati pisatelj le v prostorazširjenih stavkih, tam ga ne vežejo stroga pravila.

Cigale navaja vse polno zgledov napačne rabe enklitik; vzor pravilnega pisanja pa so mu starejši, Ravnikar, Vrtovec i. dr.

Tudi o terminologiji ima precéj opazk po »Novicah«.

Leta 1865 je kritikoval »zemljepisno začetnico gospoda Jan. Jesenkota«, v kateri mu marsikak izraz ni všeč, tako n. pr. osvetje za Weltall, za kar bi on rabil: vesmir ali vesvoljni svet; obor za Naturreich; brezvetje za Windstille, mesto: brezvetrije ali brezveterje; otočji-a, e m. otošk; rečji mesto rečni; poprečna posega (direkter Abstand) m. ravna daljina, naraznost, dolgost; moča (Niederschlag) m. padavina; za Ebbe in Fluth svetuje oseka in plima, i. dr. Leta 1881 ima v »Novicah« »Pojasnilo o neki točki moje terminologije«. Ker mu je Erjavec v »potni torbi« očital, da ni prav rabil izraza padišče za Einfallspunkt, temveč bi bilo bolje padaj, ker končnica *aj* bolje zaznamuje točko, kakor n. pr. počivaj Ruhepunkt, končnica *išče* pa da kaže bolj na ploskve, skliceval se je na hrvatsko terminologijo, iz katere je vzel besedo; dalje so v rabi že druge besede na *išče*, n. pr. središče Mittelpunkt, ognjišče Brennpunkt, torej ne kaže napravljati zmešnjave; slednjič pa dokazuje, da je beseda počivališče (Ruhepunkt) bila znana Gutsmanu, dočim besede na *aj* kažejo na neko razdaljo, n. pr. streljaj, lučaj, tečaj, torej bi bilo padaj: Fallweite. V »potni torbi« leta 1880 se Cigaletu očita, da je vlažen dež razlagal za »moker« dež, češ, smešno: moker dež! marveč vlažen da pomeni v lag idoč, pohleven; Cigale nasproti dokaže iz češčine, da je vlaga pristna slovanska beseda, ki pomenja: Feuchtigkeit. (Konec.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Spisal dr. Fr. L.)

Vijolice. Pesmi za mladost. Zložila Lujiza Pesjakova. Ljubljana. Tiskal in založil J. R. Milic. 1889. 12°. str. 160. Cena nevezani knjigi 1 gld. 10 kr., krasno vezani 1 gld. 60 kr.

Prejemši to knjigo v roke — v elegantni vezavi, z okusno utisnanim naslovom na lične platnice in s pozlačeno podobo vijolice — ne moreš si kaj, da ne bi rekel: »krasna knjiga«, ne moreš si kaj, da ne bi se veselil poprej lične zunanosti, predno si prečital nekaj drobnih pesmic, češ: »glejmo, ali je tudi vsebina tako

krasna!« Ne, ne zaostaja, lahko to rečemo. Sevédá, pomisliti moramo, komu je knjiga namenjena. Tu so »pesmi za mladost«, namenjene lahkoživi, domišljavi, brezskrbni mladini. Zato pač ne moremo rabiti ob teh pesmih onega strogega merila, kakor bi je rabili ob drugih, v katerih naj se umetnost kaže čista in dovršena. Za ta namen pa so pesmi primerne, dobre, nekatere izvrstne. Razdeljene so tako-le: 1. »Obrazi iz prirode.« Tu kaže pesnica res pravega pesniškega duha, ki prav umeva naravo. Enako kaže v 2. delu: »Iz otročjega življenja«, kako jej je otročje življenje ne samo znano, ampak — rekel bi — njeno lastno življenje, in to je znak pravega pesniškega srca. Bodisi v malih pripovedkah, bodisi v »otročjih elegijah«, bodisi v »telovadskih pesmih« — povsodi ona naravna in izvirna pesniška moč, ki nam kaže stvari v vzorni luči, a vendar take, kakoršne so. Na višjem stališču so 3. »Srčni glasovi«, v katerih opeva razne višje predmete: Boga, domovino, domači jezik itd. Na koncu knjige je 4. dramatičen prizor »Ubožec« in pesem »V slovo«.

Ko sodimo te pesmi, moramo ločiti celoto od posameznih pesmij. Velika prednost »Vijolic« je, da so raznovrstne. Tu se ne ponavlja vedno isto. Ako čitaš pesmi tudi nepretgoma, ne utrudijo te z enoličnostjo. Raznovrstni predmeti, različne slike, mnogotere misli se razgrinjajo in vrstijo pred teboj in v novi pesmici te prijetno pozdravi nov prizor, nova zanimivost. Druga prednost »Vijolic« je, da veje v njih zdrav duh, duh veselja, duh otroške vernosti; a temu duhu ne bode mogla kritika z drugačnega stališča očitati pretiravanja. Vsled tega je knjiga res sposobna, da unema otroškega duha za prave blaginje človeške.

Posebej pa omenjam, da se nekatere pesmi odlikujejo res po nenavadni lepoti in dovršenosti. Kaj mična je n. pr. pesem »Skôraj!«, krasna pa je »Velikonočna pesem«, katero bi najraje celo tu sem postavil, a le ena (2.) katica naj zadostuje:

Škorjanec vriska na višavi
In tisoč glasov po dobravi;
Šumeče reke in potôki,
Na vedrem nebu solnčni žar,
Planine strme, svet širôki,
Čuteča vsaka živa stvar
Oznanja, da oblast ljubezni mile
Močnejša je od temne smrtne sile.

Enakih se nahaja še več v zbirki. Sevédá nekaj slabejših se tudi nahaja, pa tudi Homer je neki včasih dremal.

Tudi pesniška oblika je splošno lepa in jezikovno čista, včasih pa nekoliko trda. Ostra pila se jej pozna vseskozi: zdi se mi, da bi včasih bila smela pila prizanašati kakemu manj gladkemu izrazu, ki je pa bil prvotno bolj naraven, nego sedanji. Zlasti se ne morem sprijazniti z nekaterimi oblikami, prevečkrat rabljenimi: dvigújo m. dvigujejo, čúde m. čudijo; v mestniku vedno i, n. pr. v krogi, na sveti, po jézeri. Takih posebnostij posebnega slovničarja pač ni treba posnemati. Tudi s prepogostnimi znamenji naglasa se ne morem strinjati. Tam

naj se stavijo, kjer bi bilo sicer kaj dvomnega. Tako se utegne prijatelju teh znamenj primeriti, da postavi na dvozdložno besedo celó dva taka okraska, n. pr. v verzu:

Kjer med drevesi vabèč čisti izvòr klokotá.

Vse, kar je prav, pravi naša govornica. Prav tako se utegnejo vriniti nedoslednosti, da beremo tu »jézero«, tam »jezéro« i. dr., dalje tudi to, da imajo besede tu pa tam res nenavaden naglas, dasi je slovenski naglas kaj nedoločna stvar. Na pr. na str. 103.

Glavo, ki polna je še spomina, igèr in veselja.

Ne vé, ali pravijo kje »igèr«, in ako pravijo v nekaterih krajih, kjer sploh zategujejo zadnji zlog, ni to posnemanja vredno. Saj bi se bilo reklo lahko: . . . veselja in íger. — No, to so malenkosti, in morebiti je najbolje, da priznamo tudi ukusu kaj pravice.

Pesmi, katere imamo tukaj zbrane v mičnih šopkih, niso nove; večinoma so nabrane v »Vrtcu«, kjer je je priobčevala pesnica od l. 1871 sem. (Prim. »Vrtec« 1871 str. 113, 161; 1872, str. 33, 101 itd.) Posamezno navajati, kje so bile prvič priobčene, kritiku ni treba, dasi imam za svojo rabo tak zaznamek.

Naša gospa pesnica je na polju slovenskega pesništva vrlo znana. Kritika se je ž njo že mnogokrat pečala in ni bila skromna s hvalo. Po pravici. Tudi mi jej radi priznavamo hvalo in se veselimo, da imamo v pesništvu slovenskem tako odlično zastopnico nežnega spola. In le to jej rečemo: Gospa pesnica naj se nikar ne naslanja na izglede drugih pesnic in pesnikov, naj zapoje vselej iz svojega srca naravnost, ker take pesmi njene so najlepše. — Omenjam tudi še, da so posvečene gosp. dr. Jerneju Zupancu, iskrenemu pokrovitelju mladine. — Tisk Miličeve tiskarne na trdnem papirju je nenavadno lep. Za tako knjigo cena ni previsoka. Sézi po njej, draga mladina!

Valentin Vodnik, prvi slovenski pesnik. Slovenski mladini spisal Peter Bohinjec, kapelan. V Ljubljani. Tisek J. Blaznikovih naslednikov. 1889. 8°. str. 58. Cena 15 kr. 100 izvodov vkup 12 gld. — Ta knjižica je III. zvezek »knjižnice družbe sv. Cirila in Metoda«, iz katere smo II. zvezek: »Rudolf Habsburški« v »Dom in Svet«-u že letos ocenili. Na čelu ima podobo kipa Vodnikovega spomenika, kakor jo vidi čitatelj tudi v našem listu.

Ker se je pretekli mesec stavil v Ljubljani Vodniku spomenik in je tako oživel zanimanje za prvega našega pesnika, pogodila jo je dobro družba sv. Cirila in Metoda, da je izdala to vrlo delce. Po »Predgovoru« nam kaže pisatelj v desetih poglavjih Vodnika-dijaka, kapelana, učitelja, mrliča, pesnika, pisatelja, slovničarja, zgodovinarja ter starinarja in nabiralca narodnega blaga, človeka in njegov značaj, in nazadnje slavljenca. Tako imamo tu v knjigi res »živi kip«, popolno podobo Vodnikovo. Nobena stran njegovega življenja in delovanja ni zanemarjena, kolikor je bilo sploh primerno napisati za mladino. Preje bi rekli, da je tu pa tam v nekatere malenkosti še pregloboko segel, (n. pr. gledé njegovih dohodkov), kakor da je zanimal kako zanimivost iz njegovega življenja.

G. pisatelj je skrbno nabral tvarino v »Vodnikovem Spomeniku« in drugodi, in brez dvoma je to najpopolnejši slov. spis, kar jih imamo o Vodniku. Nekateri posameznosti utegnejo tudi za marsikakega čitatelja biti nove, tako n. pr. mične anekdote ob koncu knjige (str. 48—52), njegovo stanovanje itd., za kar smo pisatelju zelo hvaležni, ker take drobnosti zelo oživljajo sliko. V tej sliki pa ne obdeluje ene strani obširno v škodo drugi, ki bi bila obdelana pičlo in revno. In ako bi morebiti kdo zahteval kaj več pojasnila o nekaterih razmerah bodisi zunanjih, bodisi notranjih — dušeslovnih (izstop iz samostana, njegovo duhovsko delovanje posebej), pomisli naj, da je knjižica pisana mladini in da se niso smele posameznosti preveč raztegniti. A nečesa bi vendar želel v obilnejši meri: da bi pesmi po svojem duhu in po svoji zvezi bile natančneje razložene, kar imenujemo »analizo« pesmij. Ni pač to prezrto, saj nam pojasnjuje velik del knjižice Vodnikove pesmi. A s celotno in skupno »razkrojbo«, kakor tudi sestavo glavnih mislij, z »duhom« pesnikovim, bil bi gospod pisatelj knjižico vrlo dopolnil.

Ker je knjižica nekako slavnostna knjižica, poveljujoča spomin Vodnikov, zato je tudi pisava vseskozi krepka, nekako vzvišena, slog mnogokrat govornišk ali celo pesnišk. Tu pa tam nahajamo celo preveč pesniške krasote, ako se spominjamo, da imamo tu opis življenja in delovanja. (Prim. str. 54, 55 zgoraj.)

Jezik je lep, čist in pravilen. Vendar ima gosp. pisatelj svoje posebnosti. Trudi se, da bi njegov jezik bil povse domač, naroden in ne tuj. A vendar kopiči tu pa tam preveč samostalnikov in pisava je na nekaterih mestih zaradi tega nekoliko okorna. Včasih ni doslednosti v oblikah (težko — teško, jeden — edin, en, vender, kakor, kolikoršen, kakeršen, poskušati, preiskujna, užigati, — vnet), ker so pač tiskarske pomote. A da izrečemo splošno sodbo: malo izide knjig dandanes, ki bi se tako previdno držale srednje poti med nepotrebnim novotarjenjem in starokopitnostjo.

»Pisava je človek«, rekel je duhoviti Francoz. To velja tudi o tem delcu. V njem se kaže odločna samostojnost pisateljeva, jasna sodba, unetost za svetinje narodove. Sodba o Ravnikarju se mi zdi pretrda. Vodniku ne vzamemo ničesar, ako pustimo Ravnikarju slavo, da je oče slovenske proze. Oni razlog, s katerim se podpira sodba, ni veljaven. *Suum cuique!*

Naš gospod pisatelj je še mlad. Da pa ni novinec v slovstveni zgodovini, pokazal je s tem delom. Pač sme po pravici mladino vzbujati za delo. Želimo iz srca, da bi njegovi opomini našli poslušna srca, želimo pa tudi, da bi gospod pisatelj sam hotel in mogel delovati še dalje narodu v prosveto in slavo. Dvomimo ne kar nič, da bode med tovariši svojega stanú našel obilo sotrudnikov, ki bodo navdušeno in pogumno tako učili, kakor on: biti »značaj, biti kristijan« kakor Vodnik (stran 53). Da, prav to je potrebno dandanes. Vzgojimo mladino za značajnost, za krščansko prepričanje! Ta znak bodi kot pečat utisnen slovenskim slovstvenim proizvodom: »Tako je deloval Vodnik in v tem bodi on vodnik svojemu narodu.« (Str. 54.)

HRVATSKO SLOVSTVO.

(Piše Janko B.)

Hrvatje imajo, kakor smo o tem že pisali, jako obilo raznih bibliotek. Kar čez noč, kakor jesenske gobe, pojavljajo se biblioteke, ali tako hitro tudi usihajo, izvzemši edino Hartmanovo: »Hrvatsko biblioteko«, katera pa iz drugih raznih vzrokov uspeva, največ pa zato, ker gospoda izdajatelja kaj malo velja. Stavek namreč, kateri je služil že »Domu i svietu« porazdeli v manje oddelke in ga prenese na drugi papir. To se nam kaže malo ne v vseh zadnjih zvezkih te biblioteke. Vendar naj omenim poleg te še novo biblioteko, katera je kar čez noč vzrasla, a ta je: »Nova hrvatska zabavna biblioteka«, katero je počel izdajati M. F. Strmecki, in katero bode urejeval Stj. Širola. Jako se bojim, da bode kaj hitro usahnila ta cvetlica, saj je malo nade, da bi jo mogel njen vrtnar, urednik Širola zalivati, okopavati in vzgojevati; — a če usahne, hm! — tudi ne bode smrtnege udarca hrvatski književnosti, kar nam jasno dokazuje 1. zvezek, kateri je zagledal beli svet v tej biblioteki in katerega naslov slôve: »U dokolici«. Sbirka izvornih črticah i pripovjestih. Napisao Stj. Širola. Sv. I. — 8°. str. 84. — C. 25 kr. Mnogo hrvatskih pisateljev je že poskusilo v črticah svojo srečo, naj omenim samo najboljše: N. Tomaseo, Fr. Mažuranić, Draženović, Kokotović itd. Našega pisatelja črtice, devet jih je po številu, bile so že vse natisnene v raznih podlistkih, pa on je te na željo svojih prijateljev zbral v malo zbirko. On prosi blage sodbe, ker: »ne može vsaki početnik odmah da bude Šenoa; ali je uvjeren, da su zanimive, jer su sve već i obijelodanjene bile«. Črtice so razne, ali kaj navadne vsebine; nekatere dosti temne in nerazumljive, a najslabejša je izvestno karakteristična slika: »Pustinjak«, v kateri se slika živinsko, razuzdano ponašanje starega grešnika in katera bi morala povse izostati, ker take blatne slike niso za književnost. Izvestno ni tako lahko napisati dobre črtice, kakor nekateri mislijo, in ni že vsako čirečaranje črtica, nego treba tudi mislij.

Omenil sem popreje »Hrvatsko biblioteko«, katera je nedavno izdala več knjižic, o katerih pa ne bodem vseh govoril, ker so največ prevodi, brez kake posebne vrednosti, nego samo o dveh. Prva je pripovedka Eugena Kumičiča (Jenio Sisolski): »Preko mora« (Hrv. bibl. št. 41—45.) — 8°. str. 157. — C. 75 kr. — Pisatelj, jako znamenit pripovedovalec, podal nam je tu krasno pripovedko, katera se vrši na otoku Kresu, na obalih sinjega morja. Naj omenim, da je pisatelj v nekaterih svojih pripovedkah (Olga i Lina, Gospodja Sabina) veren učenec Zolin in zvešt nasledovalec njegov, vendar v tej pripovedki, kakor tudi v nekaterih drugih (Jelkin Bosiljak) je popustil nevarni način pisanja in pisal v zdravem realizmu, ker ga obseva svetlo in oživljajoče solnčice idealizma. Tu je pisal res lepó, pikantnih prizorov ogiblje se skrbno, kar ni baš njegova navada, a kjer jih že ne more opustiti, ne slika jih vsaj potanko in skrbno, kakor je delal v nekaterih drugih svojih pripovedkah. Jezik je lep, krepak, opisovanje divnih

naravnih prizorov in okolice, posebno pa morskega življenja jako zanimivo in verno. Pripovedka pretiskana je iz »Doma i svieta«.

Druga knjižica, katera je izšla v tej biblioteki, slóve: „**Darovi svieta**“. Napisal Gjuró Turić (hrv. bibl. števí 55—57). — 8°, str. 133. C. 45 kr. — Tudi ta pripovedka je pretiskana iz »Doma i svieta«. Pisatelj nam riše nadarjenega častnika, kateri se je zaradi nekíh razmeric povrníl v svoj domači kraj v junaško krajino, brez srca in brez vere v boljšo bodočnost, pozabivši v tujini svojo domačijo in svoj jezik. Vendar po malo postane zopet pravi sin junaške svoje domovine, odpové se vojaški službi, postane uradnik, posveti se povse svojemu narodu, postane svetovalec, učitelj in dobrotnik celi okolici in živi v miru, sreči in zadovoljstvu sè svojo družinico, ljubljén od prijateljev in od hvaležnega naroda. — Namen knjižici je jako lep, čeravno ni prosta vseh napak, ker na nekaterih mestih je premalo zanimiva, pa tudi karakterizovanje oseb se je pisatelju manj posrečilo.

Pred nekoliko dnevi je izdalo akademično društvo »Zvonimir« na Dunaju: „**Zvonimir, almanak hrv. omladine za god. 1889**“. — Velika 8°, str. 286. Ta almanak je moral vsakega rodoljuba razveseliti, ker je jasen dokaz, da tudi mladina, katera bode čez nekoliko let stopila na mesto sedanjih književnikov, deluje in se uri na književnem polju. Almanak je res kaj raznovrsten, ima obilo lepih pesmic, pripovedek in razprav in kaže, da imajo nekateri izmed pisateljev mnogo nadarjenosti. Le o nečem moram žalibože tudi z nejevoljo pregovoriti. Med spisi v tem almanaku se nahaja več mest, ki kažejo, da je dotični pisatelj sramožljivost izgubil. Prebirajočemu taka mesta bode malone vsakemu zrelemu čitatelju zalila rudečica lica, kaj pa še kakemu mladeniču ali pa nepokvarjeni deklici. In kdo nam je porok, da »Zvonimira« tudi taki ne bodejo čitali, saj ga je pisala mladina — mladini. Zeló se čudim, da se hočejo nekateri pisatelji s takim pisanjem svojim čitateljem prikupiti. Taki pisatelji ne podajajo spisov, kateri bi čitateljem duha povzdigovali in srce razveseljevali, podajajo jim pa morilnega strupa, kateri uničuje vse, kar je lepo in vzvišeno, in strasti podžiguje. In žalibože se je ta način pisanja že zeló udomačil v hrvatskem slovstvu in širi se od dne do dne.

Razveselila nas je pa zeló knjižica, katero je napisal duhovnik Ignacij Horat: „**Majka Božja Lurdska**“ — 12°, str. 94. C. 10 kr. Malo pred velikonočjo je izšlo te knjižice deset tisoč iztiskov in vsi ti iztiski so se za tri tedne razprodali, kar je najjasnejši dokaz, da se prosti hrvatski narod, kateremu je knjižica pisana, ne brani knjižice, katera mu gódi, katera je v njegovem duhu pisana. Sedaj je izišlo pa drugo povečano izdanje, v katerem je v kratko opisana zgodovina lurške božje poti, a tej zgodovini dodane so nekatere molitvice in pa do trideset

Marijinih pesmij. Izdanje je jako lepo, okrašeno je sè slikami in pisano v lahko umevnem jeziku, a prosti narod bode pisatelju izvestno hvaležen za to delce. Taka dela nas učé najboljše, kako je treba pisati za narod.

ČEŠKO SLOVSTVO.

(Piše S. Z-g-c.)

Izmed novejših čeških del omenjam: „**Zlati nebeklič**“ uplné modlitby křest'anského katolíckého náboženství 237. původní vydání. V Praze. Tisk A. Landfrasa syna. Prod. Fr. Wildmann. — Ta knjiga je zeló priljubljena in najbolj razširjena v narodu češkem. Letos je izšla v 237. izdaji in je v več kot milijon izvodih razširjena po narodu, da ga teši in krepi v nadlogi in ga utrjuje v božji Kristovi veri. Razun sv. pisma in knjige Tomaža Kempčana ni dosegla nobena knjiga takega vspeha. Spisal jo je jezuit Jurij Plachý (1606—1669), brat glasovitega J. Plachýa, junaškega branitelja Starega mesta pražkega v tridesetletni vojski proti Švedom. Knjiga obsega vse, kar je katoliškemu kristijanu treba znati in verovati.

Druga znamenita in zanimiva nabožna knjižica je jezuita Josipa Svobode: „**Katolícká reformace a Mariánska družina**“. V Brně. Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktínů rajhradských. — Na kritičen in strogo objektivén način nam predočuje učení redovník borbo katolícké cirkve nasproti nasílju kalvincev, ki so jej pretíli s propastjo, obetajoč si zmagó. Da bi se stavíli lože v bran njihovému navalu, združijo se v družbo z imenom »Marijanska družba«. Pisatelj nam podaja tedaj v tem (I.) delu zgodovino te znamenite družbe. Knjiga je pisana učeno in zanimivo.

Znani literarni zgodovinar J. Hanuš je napisal zeló zanimivo kritično studijo „**Božena Němcova v živote i spisech**“. Izdala Maticé lidu, ročník XXIII. číslo I. V Praze. 1889. Tu se nam jasno kaže slavna ta narodna pisateljica, in ocenjujejo se njene ne majhne zasluge za češko književnost.

Izšel je prvi zvezek „**Novočeského archiva literárního**“, kateri je počel izdajati vrli pisatelj dr. Fr. Bačkovský. Obsega pa »Rukopis kralodvorský a Zelenohorský« ve světle pravdě podobnem. (1 gld. 60 kr.) Učení pisatelj je zbral vse, kar je bilo do sedaj za istinitost tega dela pisanega, in ob enem je dal na svetlo mnogo novega in zanimivega o istinitosti teh ostankov. Drugi zvezek bode obsegal »Sebrané básně P. J. Šafařika a Fr. Palackého« z obširno oceno njunih del.

„**Ružné maský**“ básně Jar. Vrhlického. V Praze. 1889. — Razun tega je Jar. Vrhlický prevel Ariostov epos »Orlando furioso« in oba dela »Fausta« Goethejevega.

Čehi hitro napredujejo. Bodisi v časopisih, bodisi v knjigah spravljajo na svetlo res veliko berila. Sevěda je naš pregled le skromen.

Raznoterosti.

Vodnikova slavnost. Ker se nam je napovedovana Vodnikova slavnost zdela pomenljiva za narodni naš razvoj v obče in za slovstvo posebej, naznanili smo že zadnjič (»Dom in Svet« str. 131.) glavne točke slavnostnega vspeveda. A z veseljem izjavljamo, da je »prekosil uspeh naše pričakovanje«. Slavnostni dan 30. junija, prizor na Valvazorjevem trgu o poludne — ta bode ostal zapisan z zlatimi črkami v naši kulturni, v naši slovstveni zgodovini. Razni naši listi so že priobčili ognjevitve članke o tej slavnosti in navdušeno so jo popisovali. Naš mali list ne more vseh posameznostij navajati, ne more omenjati, kaj se je govorilo v čvrstih pozdravih, primernih napitnicah itd. marveč le ono bomo načrtali, kar naj ostane v trajen spomin Slovincem v slavo.

Ko so praznovali Slovenci l. 1858 stoletnico Vodnikovega rojstva, izprožil je pokojni narodni buditelj dr. Lovro Toman srečno misel, da bi postavili Vodniku spomenik v beli Ljubljani. Lep slovstveni spomenik so postavili domoljubi leto potem v knjigi: »Vodnikov spomenik« — »Vodnik-Album«, a ta naj bi bil podlaga drugemu, mramornatemu in bronastemu. Čisti dohodek te knjige naj bi se porabil za ta namen. H krati so začeli domoljubi zlagati, kakor tudi nabirati doneske, da bi se ta misel uresničila. Le počasi se je množila glavnic, a množila vendar, zadnji čas največ z obrestmi. Odbor »Matice Slovenske« jo je oskrboval in odborov račun za leto 1886 kaže »zaklad« za Valentin Vodnikov spomenik — 5420 gld. 25 kr. Račun odborov leta 1887 pa ima opazko: »Ni več v društveni oskrbi; dotično knjižico je odbor izročil odseku za zgradbo »Vodnikovega spomenika«. Osnoval se je bil namreč odsek ali »odbor za zgradbo Vodnikovega spomenika«, ki je vzel v roke zadnje delo, da dovrši, kar je začel in nadaljeval celi slovenski narod, kar je posebej še oskrbovala naša vrla »Slovenska Matica«.

Kako umno je osnoval odbor načrt za to zadnje delo, pokazal nam je njegov uspeh. Izročil je nalogo, da izdela kip, domačemu umetniku gospodu Al. Ganglu, podstav pa kamnoseku gosp. Tomanu. Ko je prišel že skoro čas, da se razkrije spomenik, postavljen na Valvazorjevem trgu pred licealnim poslopjem, okrasili so trg, kakor spretno, tako tudi lično. Od velikega trga in pa od Poljanske ceste sèm sta stala dva mogočna slavoloka, na obeh straneh z napisu; slavnosten prostor so obdajali mlaji, poviti in nad seboj z zelenjem okusno združeni. Tudi so bile postavljene tri tribune, bodisi za povabljen, bodisi za oglasivše se gledalce. Neposredno pred kipom je stal govorniški oder za slavnostnega govornika.

Ker naj bi bilo odkritje Vodnikovega spomenika res narodna slavnost, zato je odbor tudi vabil na vse strani zavedne Slovence. Vabilo je vzbudilo prijazen odmev: samo s Koroškega je prišlo nad 100 gostov, in sicer dné 28. junija popoldne. Potujoč po železnici so bili povsod navdušeno pozdravljeni. A tudi z drugih krajev

je došlo obilo gostov, tako da so res mogli zastopati Slovenijo.

Za slavnostna dneva, dan 29. in 30. junija odela se je Ljubljana praznično. Z mnogih hiš so vihrale zastave ter plapolale v pozdrav gostom. Vrlo se je izvrševal načrt prvega dné, še lepše pa na dan odkritja, 30. junija. Središče vse slavnosti sevéda je bilo odkritje sámó, ki se je začelo vršiti o poludne ob najlepšem vremenu, potem, ko je bila poprej pri sv. Jakobu slovesna sv. maša, v oni cerkvi, pri kateri je bil Vodnik kapelan dve leti. Na Valvazorjevem trgu je bilo že mnogo pred 12. uro vse živo. Slavnostni prostor je bil sicer zaprt in vhod je bil dovoljen samo z vstopnicami, toda zbirala se je tudi tu vedno večja množica večinoma odličnih oseb in tribune so bile kmalu zasedene.

Četrť ure predpoludnem začnó prihajati došli zastopniki raznih čitalnic in društev, sploh gósti z mnogimi zastavami in s trobentanjem na slavnostni prostor, kar je napravljalo res veličasten vtis. Tako je bil tudi kaj veličasten prizor, ko se je vhod zaprl, ko se je zgrnila na obeh zaprtih straneh neštevilna množica ljudstva, ko je stalo na slavnostnem prostoru obilno zastav med gósti, sokolci, dijaki... to je bil res diven prizor!

Bila je ura 12 in odzvonilo je poludne. Na oder stopi slavnostni govornik, gospod ravnatelj Fr. Wiesthaler. Sprva nekoliko tiho, a pozneje prav krepko in glasno govori gospod govornik bodisi po vsebini, bodisi po zunanosti krasen in tehten, a tudi primeren govor. Žal, da ga ne moremo podati čitateljem celega, ker tega prostor našega poročila nikakor ne dopušča. Razdeljen je bil govor prav določno v pet delov s tem, da je imel vsak del pesniško geslo. V uvodu je vabil govornik, naj se preselimo v Koprivnik, kjer je Vodnik — dušni pastir, uprav končal božjo službo. Tu nam ga stavi pred oči kot umeten slikar in za podpis pod to sliko pové nam govornik životopis z Vodnikovimi lastnimi besedami. Ta del je kazal Vodnik-duhovnika. — V drugem delu je opisaval Vodnika-začetnika slovenskega slovstva, in sploh duševnega delovanja, »slovenskega Prometeja«, ki nam je prinesel ognja narodne omike, narodnega dela sè svojega vzornega sveta. — Kratko, a krepko je kazal govornik v tretjem delu Vodnika-pesnika, »mojstra pevcev«. — Še z večjo navdušenostjo nam je risal Vodnikovo delovanje — ne za politično, marveč za duševno Ilirijo, kažoč Vodnika — narodovega »očeta« in »vodnika«. V zadnjem-petem delu je razložil ob kratkem, kako se je rodila in izvršila misel, da bi se postavil Vodniku spomenik. In ko stoji spomenik vpričo govornika, obrača se ta sè srčnimi ogovori do Šišenčanov, do učeče se mladine, do učiteljskih tovarišev in konečno do naroda slovenskega. Da vsaj nekoliko podamo po besedi iz lepega govora, navajamo ogovor mladine: »In kaj naj porečem tebi, učeča se mladina! Glej, ne slučajno, ampak s premišljenim namenom

odkazal se je pomniku prostor tu pred poslopjem modric, v katerem je Vodnik učil dolgo vrsto let, v katero zvečine hodiš tudi ti, zajemat modrosti. Pogled na ta kip vzbujaj tebi óne plemenite čednosti, ki so v takó obili meri krasile pevca »Ilirije oživljene«! Od njega se uči dejanjske ljubezni do rodú in vladarja, od njega neutrudne vztrajnosti, od njega neupogljive značajnosti! »Fortuna non mutat genus« (usoda ne izpremení značaja), vzkliknil je v svoji nesreči ter temu načelu ostal zvest do svoje smrti. To zlato geslo vodi tudi tebe, da vračaje najblažjemu učitelju trud in trpljenje pomoreš mili domovini do jasne prihodnosti!« Ko ob koncu veleva, naj pade zavesa, pade beli zastor, ki je obdajal spomenik in odpre se gledalcem umetni kip — prvi spomenik slavnega Slovenca v domovini. Nepopisno navdušenje se polasti občinstva. Z »Građa« doli pa doné močni streli in pretresajo tla, naznanjujoč, da se je razkril slavnemu Slovencu, prvobuditelju, spomenik slave. K spomeniku pa so se skoro gnetli razni bližnji in daljni gósti, ki so prinašali vence. Bilo jih je 33, poslanih iz raznih krajev, od vseh stanov. Občinstvo je pa z glasnim odobravanjem in tudi čudenjem kazalo, kako mu ugajajo, kako se jih raduje. Ko se poleže navdušenje in so bili venci oddani, zapoje mnogobrojni zbor glasbene Matice z drugimi zbori vred kantato, katero je čitalatelj spredaj, kateri je besedo zložil g. Funtek, a uglasbil jo je res mojstersko g. dr. B. Ipavec. Slišali smo tudi od drugih strani o petju sodbo, da je izborna povelicevalo ta veliki slovenski dan. Čestitati moramo pa tudi izvrstnim pevskim zborom, ki so tu skupno peli in gosp. profsiju Gerbiču, ki je petje vodil. — Ko je končal pevski zbor, stopi pred spomenik g. dr. Josip Vošnjak in izroči v kratkih, čvrstih besedah navzočemu županu ljubljanskemu gospodu P. Grasselli-ju, kot zastopniku ljubljanske občine, spomenik v last in varstvo. Zahvaljuje se sprejme g. župan v »last in varstvo« občine ta spomenik. Tako je bilo dejanjsko dovršeno odkritje. In da se pokaže odlično avstrijski duh cele slovesnosti, zapoje močni pevski zbor dve kitici »cesarske pesmi«, katero vse občinstvo stojé posluša. S tem je bil izvršen glavni del celega načrta — jedro vse slavnosti.

To je bil res slavni dan za narod naš, dan sreče, dan veselja! Hvala Bogu in vsem sodelujočim narodnjakom za izgledno in umno osnovo, pa tudi krasno izvršitev celega načrta!

S tem, kar smo povedali, ni bila še slovesnost pri kraju; ob 2. uri popoldne je bil banket na čitalničnem vrtu, ob 5. uri ljudska veselica na Jami pri Žibertu, na rojstvenem domu Vodnikovem, kar se je tudi povoljno izvršilo, toda naš namen ni, da bi o tem poročali. Ako se ozremo na celo slavnost, imenujemo jo lahko sijajno, imenujemo jo zgodovinsk dogodek v naši sedanjosti, toliko lepši, ker se je kazala vsaj večinoma lepa edinost celega naroda in vseh delov naroda. Naj bi ta spomenik tudi pomnik bil dognane slovenske edinosti — tako potrebne, edino rešilne za naš narod — na podlagi Vodnikovega gesla :

Za božjo réč namérjen bód'
Ogneni strel in mèč
Za svetlega cesarja rod —
— — — — —

Zdaj potrdímo bratovšno
Naj roko vsaki dá,
De se perséga naša bo
Povsót razlégala.

Prinašamo v tej številki tudi podobo Vodnikovega kipa, kakoršen je na spomeniku. Odbor za zgradbo spomenika (oziroma predsednik g. dr. Vošnjak) je »Dom in Svet«-u cliché blagovoljno prepustil v porabo, za kar mu bodi srčna hvala.

Dr. Fr. L.

Belokranjske narodne pesmi.

V Adlešičih zapisal I. Š.

Ivanjske pesmi.

I.

Bog daj, Bog daj dober večer!
Daj nam Bože dobro leto!
Sprobudimo gospodarja!
Daj nam Bože dobro leto! ¹⁾
Gospodarja, gospodinjo.
Dajte, dajte, ne štentajte!
Mi nimamo kada stati.
Izrasla je runjka ruška ²⁾
Na sred' sela širokega.
Pod njom su mi lipi stoli,
Pod njom su mi lipi gosti,
Lipi gosti Bog, Marija,
Sveti Petar, ključar Božji.
V rukah nosi paličico.
Zahitel jo na ruščico.
Izpale su tri ruščice.
Jedna pala v naše selo,
Naše selo 'se veselo.
Druga pala v vinsku goru.
Vinska gora obrodila;
Vsaka trta po vedarce,
Grebenica tri, četiri.
Jedna pala v žitno polje.
Žitno polje obrodilo;
'saki snopek pokupljenik,
Rastavica tri, četiri.
Ka je pala v naše selo,
V našem selu divojčica.
Ona ima troje prosce:
Druge ima od misečka,
Druge ima od misečka,
Tretje ima od gospode.
Med sobom se divanijo,
Komu čedo čirko dati.
Najbolje je žarkom' suncu.
Misečko se premlajuje,
Gospoda su preohola,
Sunašte je 'se na miru ³⁾.

¹⁾ Ponavlja se za vsako vrstico.

²⁾ = hruška, h na začetku in na koncu besed navadno ne izgovarjajo; n. pr. melj = hmelj; laden = hladen; vala in fala = hvala; o trjaci = o trjaciht.

³⁾ Podobni, a polu kračji priobčila sta tudi gg. dr. E. V. v »Slovanu« 1887 str. 379 in J. Navratil v »Ljub. Zvonu« 1888 str. 498. Primeri tudi »Dom in Svet« 1888 str. 88.

2.

Bog daj, Bog daj dober večer!
Daj nam Bože dobro leto!
Za večerkom bolje jutro.
Obrodila čišnja — višnja,
Na dvor se je naklonila.
Tud' mi pala stozna mala.
Po nji šeču redovniki,
Redovniki i mašniki.
Dajte, dajte gospodič'na!
Hvala, hvala gospodič'na!

3.

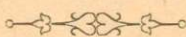
Bog daj, Bog daj dober večer!
Daj nam Bože dobro leto!
Za večerkom bolje jutro.
Lipa stoji prozelena,
Prozelena tratorica.

Na tratorki ladna senca.
Na senci je posteljica,
Na posteljci mladi junak,
Mladi junak sinko Janko.
Dajte, dajte mila majko!
Hvala, hvala mila majko! ¹⁾

4.

Bog daj, Bog daj dober večer!
Daj nam Bože dobro leto!
Izrasla je jabučica
Za altalom majke Božje.
Čuvala je čuvarica,
Čuvarica majka Božja.

¹⁾ Zadnji pesmici popevali so na lansko Ivanje zvečer Žuničani in Žuničanke iz Preloške fare po Adlešičih. Prvo pred duhovnišnico, drugo pred drugimi hišami.

Vadnica.

6. Vijolica.

Pod grmičem skrita je dišeča
Se razcvitala vijolica;
Skrite pod grmičem ni je našla
Cvetke trgajoča deklica. —

Prišel pa s kosó je krivo kosec,
Travo krog je grma pokosil;
Pokosil je travo pod grmičem:
Je cvetlico nežno umoril.

Revica med travo posušila
Se, med travo njen uvel je cvet:
Cvetka ti — podoba si čednosti,
Ktero z zankami uniči svet. —

Duodec-pesem, ako smemo reči tako! Nobene besede bi ne izpregovorili o nji, ako bi nam jasno ne kazala trojega: 1. kako neprijetno se čitajo stih, kateri se začenjajo s kratkimi brezglasnimi besedami (2. 8. in 10. vrsta); 2. kaj rimajo začetniki v pesništvu s popolnim prepričanjem (vijolica, deklica) in 3. kako zaradi rime ali zaradi ritma napačno naglašajo besede (pokosil, umoril, čednosti). — Omeniti imamo še, da se le tedaj pesem gladko bere, kadar vsaka vrsta zase izraža popolno misel, ali kadar ni stavek sredi vrste presekana; nikoli pa ne sme stih segati tako v nastopni stih, kakor sega v tej pesmi 9. vrsta v 10. vrsto. — Slovenski pesniški jezik se giblje dosti prosto; včasih se smejo prestavljati besede, katerih v navadnem govoru ne ločimo; nihče pa ne more zagovarjati stavka kakor: »Travo krog je grma pokosil« namesto: »Travo je krog grma pokosil.« — O drugem molčimo.

7. Srecu.

Umiri, umiri
Se vendar srcé,
Saj neizpolnjive
So tvoje želje.

Spomin na preteklost
Živenje greni,
In dnij si nekdanjih
Zaman duh želi.

Preprost liričen vzdih! Ali se Vam ne vidi potrebno, da bi določneje povedali, kakšne so tiste »neizpolnjive« želje? Da si nekdanjih dnij želite?

Če Vam res spomini na preteklost grené življenje, ne kličite pokopane dôbe iz groba, posebno ne s takšnim trdim, neuglajenim glasom! — Druga pesem »Cvetka na grobu« je nekoliko boljja, vendar za natis ni. Ne mislite, da je to Bog vé kako poetično rečeno, če točite na grobu prijateljevem »Solzé gorké, solzé bridké (štirikrat é!) in potem pravite:

»Iz solz pa cvetka zrasla bo,
Ki grob krasila bo lepó.
Ljubezen bo cvetica tá,
Ki s smrtjo tudi ni prešla.«

Sentimentalne so pač te štiri vrstice, ali zmisla nimajo nobenega. Le prečitajte je še enkrat, toda trezno, ne tako, kakor čitajo začetniki svoje prvence, in videli boste, da nismo prestrogi. — Morda zložite kdaj kaj boljšega.

F.

Cena: Za celo leto 2 gl.; za pol leta 1 gl. Uredništvo in upravnništvo je v Marijanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik dr. France Lampe. Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.